

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

MARS 2 • 2007

Kristinas Riga-riksdaler

Möten & Identiteter – i silver, bambu och näver

Erik XIV:s daler 1561

Medaljer över Gustav II Adolf

Pris 20 kr

FriMynt 2007

**33:e Int. Mynt &
Frimärksmässan**

**Lördag 14 april
kl 11.00 - 18.00**

Idrottens Hus
Mellersta Stenbocksgatan
Helsingborg

www.frimynt.nu

HelsingborgsUtställningar • Tel 042-29 25 60

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

i samarbete med

KUNGL. MYNTKABINETTET

Föreningen:

Banérgatan 17 nb
115 22 Stockholm
Tel 08-667 55 98
onsdag – torsdag kl 10.00 – 13.00
Fax 08-667 07 71
E-post: info@numismatik.se

Postgiro 15 00 07-3
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken

Redaktionen:

Kungl. Myntkabinettet
Box 5428
114 84 Stockholm
Tel 08-5195 5300
Fax 08-411 22 14
E-post: info@myntkabinettet.se

Ansvarig utgivare:

Ian Wiséhn

Huvudredaktör och layout:
Monica Golabiewski Lannby

Prenumerationer:

Pris 200 kr/år (8 nr)
Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt

SNT trycks med bidrag från
Gunnar Ekströms stiftelse
samt Sven Svenssons stiftelse

För insänt, ej beställt, material ansvaras
ej. SNT:s texter och bilder lagras
elektroniskt och publiceras i pdf-format
på SNF:s och KMK:s hemsidor
(www.numismatik.se samt
www.myntkabinettet.se). Den som
sänder material till SNT anses medge
elektronisk lagring/publicering.

Tryck:

Masterprint Sätter & Tryckeri AB

ISSN 0283-071X

Föreningsaktiviteter

Våren 2007

MARS

24 Numismatiskt seminarium

Plats: SNF:s lokal, Banérgatan 17

10.00-ca 16.30 Dagen kommer att innehålla ett antal numismatiska föredrag med avbrott för gemensam lätt lunch samt eftermiddagskaffe. Bidrag kommer från Magnus Tagesson (*Mynt på webben*), Kjell Holmberg (*En översikt över den svenska myntningen 1364-1520, och några nya rön kring vissa mynttypers datering*), Magnus Wijk (*Storsamlaren Gunnar Ekström*) och Jan-Olof Björk (*Projektet Den svenska mynthistorien*) samt Ulf Carleson (*Sporrongolletter*). Ytterligare ett föredrag tillkommer och meddelas i nästa nummer.

Eftersom lättare lunchförtäring kommer att serveras, måste anmälan göras till Dan Carlberg, tel. 073-310 48 91, senast 16 mars 2007. Anmälan behövs också eftersom lokalen kan komma att ändras.

APRIL

14 FRIMYNT i Helsingborg

Plats: Idrottens Hus, Helsingborg

11.00-18.00 Representanter från SNF kommer att finnas på plats för att träffa nya och gamla medlemmar samt sälja litteratur. OBS! 2007 varar mässan bara en dag, men i stället något flera timmar än som vanligt på lördagen.

25 Föreningskväll

Plats: SNF:s lokal, Banérgatan 17

18.00 Lättsamt, aktuellt tema samt kaffe med tilltugg.

MAJ

5-6 SNF:s årsmöte i Linköping

Ett utförligt program meddelas på sid. 47 i denna tidskrift samt på www.numismatik.se

Kungl. Myntkabinettet

Antalet besökare till Kungl. Myntkabinettet under 2006 blev stort – nästan 130 000! Under samma tid fick Tumba Bruksmuseum 14 000 besökare. Även detta resultat måste betraktas som mycket gott. År 2007 kommer tyvärr att innebära en tillbakagång. Återinförandet av entréavgifter har gjort att besöksiffrorna under januari - februari minskat med drygt hälften.

Specialutställningen *Möten & Identiteter*, som Frédéric Elfver berättar om i detta nummer, har rivits för att i mars ge plats åt *Kvinnors flit för herrars nit*, som visar sidenplånböcker och deras kulturhistoria. Senare under året kommer vi också att utöka den permanenta utställningen i Rikets finanser med plåtmynt och äldre svenska sedlar. Den kommer att bli mycket sevärd!

Svenska Numismatiska Föreningen

Adress: Banérgatan 17 n.b. Buss 4, 44; T-bana Karlaplan.

Kansli: Besökstid 10.30 - 13.00 onsdag – torsdag.

Stängt: Midsommar – 1 september; jul- och nyårshelgerna.

www.numismatik.se

Kungl. Myntkabinettet

Adress: Slottsbacken 6. Buss 2, 43, 55, 59, 76; T-bana Gamla stan.

Utställningar: Måndag – söndag kl. 10.00 - 16.00.

Numismatiska boksamlingen: Torsdagar kl. 13.00 - 16.00.

www.myntkabinettet.se

Tumba Bruksmuseum

Adress: Sven Palmes väg 2, Tumba. Pendeltåg; buss 725.

Utställningar: sept. – maj, lörd.-sönd., juni – aug. tisd.-sönd., kl. 11.00 - 16.00.

www.tumbabruksmuseum.se

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

presenteras även på Svenska Numismatiska Föreningens och Kungl. Myntkabinettets hemsidor i www.numismatik.se respektive www.myntkabinettet.se. På nätet kan man läsa SNT i lågupplöst pdf-format. Den tryckta tidskriften ges ut den andra veckan i februari – maj, september – december.

Målsättningen är förstas att nå en större läsekrets. Den utvidgade spridningen av såväl artiklar som annonser till allmänheten kan leda till att fler intresserar sig för ämnet och till nya medlemmar i föreningen. Att annonsera bör också bli attraktivare. Annonserpriserna ser ut som följer.

1/12 sida (47 x 50 mm)	250 kr
1/8 sida (72 x 47 mm)	350 kr
1/6 sida (47 x 105 mm)	400 kr
1/4 sida (72 x 105 mm)	600 kr
1/2 sida (151 x 105 mm)	1.200 kr
1/1 sida (151 x 214 mm)	2.000 kr
2:a + 3:e omslagssidan 1/1 sida	2.500 kr
4:e omslagssidan 1/1 sida	3.000 kr
4:e omslagssidan 1/1 i färg	5.000 kr
4:e omslagssidan 1/2 sida	2.000 kr

Annonser på årsbasis får 20% rabatt. För annonsering kontakta Carin Hirsch Lundborg på föreningens kansli, e-post carin@numismatik.se. Allt material måste vara kansliet tillhanda senast den 1:a i månaden före utgivning. Enskilda SNF-medlemmar erbjuds gratis annons att köpa, sälja eller byta samlarobjekt med högst tre rader. Kontakta mgl@myntkabinettet.se. *Annonser som inte är förenliga med SNF:s, FIDEM:s och AINP:s etik avböjs.*

Innehåll SNT 2 • 2007

Sid

Artiklar och notiser

Kristinas Riga-riksdaler – 1644 eller 1645?	29
Möten & Identiteter – i silver, bambu och näver. Tema utställning på Kungl. Myntkabinettet juni 2006 till februari 2007	34
Förteckning över ett antal medaljgravörer, ”konterfejare”, guldsmeder och myntmästare, förknippade med medaljerna över Gustav II Adolf	38
Ett möte med en amerikansk storsamlare. En fantastisk upplevelse i numismatikens underbara värld	40
Henryk Bukowski – ännu en gång	42
Årsberättelse för år 2006 avgiven av styrelsen för Svenska Numismatiska Föreningen	44
Program för SNF:s årsmöte i Linköping 5-6 maj 2007	47
Ingen tioöring!	50

Stående rubriker

Ny medalj. Staden Vaasa / Vasa 400 år 1606-2006	41
Ett mynt berättar... 1 daler 1561	42
Föreningar	43
Nytt om böcker – recensioner	48
Boktips	49

Omslag

Gjuten guldmedalj från 1609 med Karl IX och hans båda söner, hertigarna Gustav III/ Adolf och Carl Filip. Konstnär är Ruprecht Miller. Denne var guldsmed och medaljgravör och verksam i Stockholm ca 1606-1624 med flera uppdrag för kungahuset. Denna medalj hör till de mer kända av hans hand. Läs mer om denna och andra medaljer över Gustav II Adolf i Ian Wiséhns artikel på sidorna 38-39. Foto: Gabriel Hildebrand.

Medaljen, som normalt kan ses i Kungl. Myntkabinettets utställningsdel Medaljkonsten, kommer att lånas ut till Lützens Slottsmuseum, där den ska visas i utställningen *Gustav Adolf. König von Schweden. Die Kraft der Erinnerung 1632-2007*. 1 september – 2 december 2007.

Kristinas Riga-riksdaler – 1644 eller 1645?

Av Hannu Sarkkinen

Stormynten upplagor har, särskilt i Livland, varit sparsamma. De livländska (här Livland, Estland och Kurland) stormynten är dyra att samla, men eftersom de vanligtvis är avbildade i moderna mynt- och auktionskataloger har man ändå ett tillgängligt material för studier.

Det har alltid varit märkbara svårigheter med att korrekt bestämma Riga-riksdalarna från åren 1644-1645, och detta inspirerade mig till denna artikel angående Kristinas riksdalermyntning i Riga. Orsaken till dessa problem har tydligen varit att hela mynttypen är sällsynt, vilket i sin tur har förhindrat omedelbara jämförelser med andra exemplar.

Det senare blir nödvändigt, eftersom den sista årtalssiffran på just de här riksdalarna ofta är otydlig, eller helt obegriplig vid första ögonkastet. Inget stöd hittar man heller i Sveriges Besittningsmynt (SB). Man har nämligen aldrig velat sälja ett dyrt mynt som en sällsynt riksdaler med "oläsligt år" eller dylikt. Det låter ju inte kommersiellt. En sådan riksdaler var till salu på SNF:s auktion den 30 november 2002, då återigen mynt ur Sven Svenssons samlingar såldes. Objekt nummer 43 är beskrivet som "Riga, Taler 1644, 28,88 g., JH -, SB 47, SS 6680. Ett vackert exemplar av denna sällsynta taler." (Fig. 1.)

Riga-riksdalar 1644 och 1645 i SB

Eftersom SB är de flitigast använda referensverken för de svenska besittningsmynten skall vi ta en titt på deras information angående Riga-riksdalarna 1644-1645. SB presenterar Kristinas Riga-riksdalar 1644 och 1645 enligt *Tabell 1*. SB 1967 ger oss mer information än SB 1980. Semantiskt sett är dock SB 1967:s ordval i anmärkningarna mindre lyckade.

Arbetshypotes från 1980-talet

I mer än tjugo år har jag haft arbetshypotesen, att det finns två huvudtyper av Riga-riksdalern 1644, en med stora och en med små bokstäver och likaså två typer av Riga-riksdalern 1645, en med misslyckat ompunsad sista årtalssiffran och en där den sista årtalssiffran är stor och kraftigt omgraverad. Jag kunde emellertid inte bevisa saken tydligt nog. Då det fanns rikligt med stormynt till salu – i de gamla auktionskatalogerna – förekommer avbildningar av dessa mycket sparsamt. Sakförhållanden kan dock konstateras om de två typerna av årets 1645 Riga-riksdalar när man "läser" själva mynten. Trots allt har bevisning framkommit under de senaste tio åren, detta även i form av konkreta mynt. Vid två tillfällen har jag oförmodat träffat det av mig presumerade nyckelmyntet och ett provmynt, som tillsammans ger slutlig bevisning.

Kristinas Riga-riksdalar 1644-1645

Eftersom denna studie helt baserar sig på själva mynten presenteras först en bildkavalkad av Kristinas Riga-riksdalar 1644-1645. De blir mera i detalj behandlade nedan. Olika dubbelpräglingar är typiska för Kristinas Riga-riksdalermynt. Detta försvårar betydligt deras detaljstudium. Vissa detaljer är därtill lätt dubbelpunsade i stamparna.

Riksdalar 1644 med stora bokstäver i omskriften

(Fig. 2 och 3) Denna riksdaler är slagen med bara en åtsidesstamp kopplad med två frånsidesstamper; varianter kan lättast skiljas genom omskriftens slut: RIGEN och RIGENSIS, vindens riktning samt övre treklövern stjälk, som är vänd på

den första åt vänster och på den andra åt höger. Denna typ förekommer i stort sett lika "ofta" som 1639 och 1643. (Detaljfig. 2 och 3.)

Riksdaler 1644 med små bokstäver

(Fig. 4) Sista beviset för min arbetshypotes kom då svenska mynt ur Otto Smiths samling såldes på Ahlströms auktion nr 58. Objekt nr 512 är beskrivet som: "Taler 1644. Dav. 4594. SB 47. Varit hängt/Has been mounted, (1+)"

Där fanns det, myntet som jag så länge hade väntat på – om så bara på bild: Kristinas Riga-riksdaler 1644 med små bokstäver i omskriften och drottningens porträtt i profil åt vänster. Viktigaste av allt var att årtalet 1644 är intakt (16 + 44:), trots dubbelpräglingen. Myntet tycks vara sällsynt och manne fattas även i KMK:s samlingar, eftersom det inte är omnämnt i SB 1967 och fattas i JH. För mig var det klart att reversstampen för en "ren" Riga-riksdaler 1644 (16 + 44:) med små bokstäver hade existerat, men om man hade hunnit slå mynt med det nya stamparet redan under 1644 förblev en öppen fråga ända till dess att det ovan nämnda Otto Smiths exemplar såldes hos Ahlströms.

Stampar till Riga-riksdalern 1644 med små bokstäver i omskriften måste ha graverats sent under år 1644, förmodligen under december månad. Antalet präglade exemplar torde också ha varit ytterst litet. December 1644 är märkvärdig ur den synpunkten, att drottning Kristina blev myndig den 8 december detta år. På denna Riga-riksdaler 1644 med små bokstäver ingår fortfarande den gamla formuleringen DE : REGI : & : PRINCIP : H i drottningens titulatur. Drottningens titel på riksdalar och dukater från Riga ändrades till *regina*

Tabell 1. Riga-riksdalar 1644-1645 i SB 1967 och 1980

SB 1967	År	Raritet	Typ	Anmärkningar
Nr 53	1644	R	Typ III. Nästan framvänd bröstbild men texten på avers och revers förkortad och med betydligt större bokstäver.	Mmm HW.
Nr 54	1644	R	Typ IV. Bröstbild vänd åt höger.	Mmm HW. Sista 4:an i årtalet alltid dåligt graverad.
Nr 55	1645	R	Typ IV. Bröstbild vänd åt höger.	Mmm HW. Med och utan omgraverad 5:a i årtalet.
SB 1980	År	Raritet	Typ	Anmärkningar
Nr 46	1644	—	Typ II. Framåtvänd bröstbild.	—
Nr 47	1644	—	Typ III. Vänstervänd bröstbild.	—
Nr 48	1645	R	Typ III. Vänstervänd bröstbild.	—

Fig. 1. Riga-riksdaler. SS 6680.

Fig. 2. Riksdaler 1644 med framvänt porträtt och stora bokstäver i omskriften, RIGEN. Vinden blåser från höger. Mindre dubbelprägling.

Fig. 3. Riksdaler 1644 med framvänt porträtt och stora bokstäver, RIGENSIS. Vindens riktning har ändrats, den blåser nu från vänster på reversen. Mindre dubbelprägling.

Fig. 4. Riksdaler 1644 med porträtt i profil vänt åt vänster och små bokstäver. Den från vänster blåsande vinden på reversen är nu svagare. Dubbelprägling.

utan *designata* först under året 1646 (då med porträtt i profil åt höger). Den rigiska femdukaten 1645 har fortfarande titeln DES REGINA. På rigiska solidi ändrades titeln från D. G. D. R. S. till D. G. RE. S. (eller dyl.) redan någon gång under 1645.

Aven på de rikssvenska riksdalarna – särskilt på dem som är slagna i Sala – har Kristina titeln DE : REG : ET : PRI : HÆR : ända till 1653. Själva kröningen ägde rum först den 20 oktober 1650. Det var under perioden 1646-1647 man så småningom börjar använda drottningens titel utan *designata*. Drottningens titel på mynt tycks inte ha betytt så mycket. Stamparna till Riga-riksdalern 1644 med små bokstäver kan således väl ha varit graverade under 1644 – efter den 8 december.

Myntmästaren i Riga, Heinrich Wulff (1633-1659, mmm H W) var i tjänst under hela den period som riksdalrar slogs för Kristina i Riga (1639-1646), d.v.s. anledningen till stiländringen kan inte förklaras med förekomsten av två myntmästare. Konstigt nog har Heinrich Wulff använt fyra olika bokstavspunsatsar i omskriften till Kristinas Riga-riksdalar: 1639 små, 1643 mellanstora, 1644 stora och 1644-1646 små igen. Riga-riksdalern 1644 med små bokstäver har för första gången en dekorativ inre krans i omskriften, båda mellan två inre ringar (på aversen) och innanför inre ringen (på reversen). Orsaker till typ- och bokstavsändringarna förblir tills vidare okända. Kanske var det så att man aldrig blev riktigt nöjd med resultatet.

Riksdalerpräglingen når generellt sin höjdpunkt i Rigatrakten (Livland) då de här diskuterade stamparna användes, eftersom även hertigen av Kurland, Jacob Kettler (1642-1682), lät prägla sina vackra riksdalar i staden Mitava i Kurland (nu Jelgava i Lettland) just under 1644 men framför allt under 1645. Jacobs myntmästare eller myntgravör är inte kända.

I det följande skall vi följa upp hur den sista årtalssiffran 4 samt kolon efter årtalet försvinner gradvis under året 1645 samt utvecklingen av några andra stampdetaljer.

Riksdaler 1645/4

(Fig. 5.1 och 5.2) Med hjälp av förstora avbildningar av årtalet kan man klart se spår av ett kolon som ursprungligen fanns där efter årtalet (16 + 44:). Den nya 5:ans överarm har bevarat en del av kolonets övre punkt i form av en knöl eller apo-

strof, som tydligt kan konstateras från förstoringarna (*Detaljfig. 1, 5.1a och 5.2a samt 9*). Även den nedre punkten är klart synlig. Man har redan vid den första stampförändringen försökt avlägsna den sista 4:an samt kolon efter det ursprungliga årtalet, som emellertid inte helt, eller alls, har lyckats, eftersom resultatet sedan dess har förorsakat förvirring. Både den gamla 4:ans och den nya 5:ans konturer är synliga samtidigt. Det kan också konstateras, att den senare kraftiga omgraveringen av 5:an, nu typ 1645 (5 på 4) (*Fig. 6-8*), har skett exakt på samma ställe och med en lika stora punsar, denna gång dock djupare. (*Detaljfig. 1, 5.1a och 5.2a samt 6-8.*)

Verktyg för den nya 5:an var redan från början säregna, den nya sista årtalsciffran 5 består av två punsar, en horisontal, mindre siffra "1" och en upp och nedvänd bokstav "lilla c". (*Detaljfig. 8.*) Den lätta dubbelpräglingen på så gott som alla avbildade mynt försäkras jämförelser, och eftersom det är nödvändigt att kunna urskilja omgraveringen från spår av dubbelpräglingen. Stampjämförelser ger inte rum för vidare spekulationer. Nu är det definitivt fråga om 1645. Att det fortfarande är fråga om en och samma reversstamp är oomtvistat.

Studerar man det vänstra vapenlejonets svans kan man konstatera, att från början av 1644 till och med de första präglingarna med ompunsad 5:a under året 1645 har reversstampen i övrigt lämnats orörd. I början av 1645 har man dock korrigerat även svansen, men förekomsten av Riga-riksdalar 1645/4 med den lösa svanspetsn tycks vara lika stor som med kopplad svans. Detaljen är dock användbar vid datering. Riksdalern SS 6680 tillhör gruppen *Detaljfig. 5.2*.

Provmyntet 1645 (5 på 4)

(*Fig. 6*) Av en lycklig tillfällighet kom det fram ett provmynt för ca tio år sedan i Düsseldorf. Myntet var ett avslag i bly av en Kristinas Riga-riksdaler 1645 med en tydligt omgraverad 5:a i årtalet. Myntet lär även ha tillhört Oldenburg. Säljaren hade något tidigare ägt några mynt ur Oldenburgs samling, som han hade auktionerat bort, men just detta mynt hade han inte velat sälja, "eftersom sådant skräp ej tillhör kvalitetsauktioner". Provmyntet hade inte accepterats vid "en kvalitetsauktion".

Myntet har troligen tillkommit för

Fig. 5.1. Riksdaler 1645/4 med porträtt i profil vänt åt vänster och små bokstäver. Otydlig sista årtalsciffr. Mindre dubbelprägling.

Fig. 5.2. Riksdaler 1645/4 med porträtt i profil vänt åt vänster och små bokstäver. Otydlig sista årtalsciffr. Mindre dubbelprägling.

Fig. 6. Riksdaler 1645 (5 på 4) med porträtt i profil vänt åt vänster och små bokstäver. Tydlig sista årtalsciffr. Mindre dubbelprägling. Provmynt i bly.

Fig. 7. Riksdaler 1645 (5 på 4) med porträtt i profil vänt åt vänster och små bokstäver. Tydlig sista årtalsciffr. Klar dubbelprägling (trippelprägling) på reversen.

Fig. 8. Riksdaler 1645 (5 på 4) med bild i profil vänd åt vänster och små bokstäver. Tydlig sista årtalsiffra. Ej dubbelprägling. JH nr 193.

Detaljfig. 1. Riga-riksdaler 1645/4 med porträtt i profil åt vänster och små bokstäver. Otydlig sista årtalsiffra. Klar dubbelprägling. SS 6680. Vänstra lejonets svans kopplad med svansspetsen, en ändring i början av 1645. Sista årtalsciffran 4, som ligger under den svaga 5:an, den nya 5:an samt kolon skönjbara.

Fig. 9 och Detaljfig. 9b. Ahlström 62:620. Ett exempel från år 2000. Myntet såldes som 1644, men är av typen 5.1, d.v.s. 1645/4 med lös svansspets.

Detaljfig. 2. Riksdaler 1644 med stora bokstäver i omskriften, RIGEN. Ej större dubbelprägling.

Detaljfig. 3. Riksdaler 1644 med stora bokstäver, RIGENSIS. Ej större dubbelprägling.

Tabell 2. Stampkopplingar 1644-1645

Avers	Koppling	Revers	Fig.
Framvänt bild		Stora bokstäver, två stampar	
		1644 RIGEN	2
1644A		1644 RIGENSIS	3
		Små bokstäver, samma stamp	
Profilbild åt v.		1644, svansspetsen lös	4
		1645/4, svansspetsen lös	5.1 och 9
1644B		1645/4, svansspetsen kopplad	1 och 5.2
		1645 (5 på 4), (Pb)	6
		1645 (5 på 4), (AR)	7 och 8

Detaljfig. 4a. Riga-riksdaler 1644 med små bokstäver. Dubbelpräglad. Sista årtalsciffran samt kolon tydliga.

Detaljfig. 5.1a. Riga-riksdaler 1645/4 med porträttet i profil åt vänster och små bokstäver. Otydlig sista årtalsiffra. Klar dubbelprägling. Vänstra lejonets svansspetsen lös. Sista årtalsciffrornas, den gamla 4:ans och nya 5:ans konturer, samt kolon skönjbara.

Tabell 3. Kristinas Riga-riksdalarars förmodade raritet 1644-1645

Årtal	Raritet
1644 stora bokstäver, RIGEN	Sällan förekommande.
1644 stora bokstäver, RIGENSIS	Sällan förekommande.
1644 små bokstäver, svansspetsen lös	Ett ex känt tillsvidare, extremt rar. Unik?
1645/4, svansspetsen lös	Sällan förekommande.
1645/4, svansspetsen kopplad	Sällan förekommande.
1645 (5 på 4) (Pb)	Provmynt. Unik.
1645 (5 på 4) (AR)	Rar.

Detaljfig. 4b. (1644), 5.1b. (1645/4) och 5.2b. (1645/4). Lejonets svansspets, ”tre-bladet”, blev kopplad till svansen under början av året 1645. Trots dubbelprägling visar bilderna, att man löpande gjorde förbättringar på stampar.

Detaljfig. 10. Riga-riksdalar 1645/4 och 1645 (5 på 4) med porträtt i profil åt vänster och små bokstäver. Åt vänster otydlig (svans kopplad) (= typ 5.2) och åt höger tydlig sista årtalsciffran. Mindre dubbelprägling. SB 1967 s. 33 nr 55. Sista årtalsciffran 4, som ligger under 5:an, samt kolon skönjbara på myntet till vänster.

Foto: Författaren.

Mynt i privat ägo om ej referens angivits.

Detaljfig. 5.2a. Riga-riksdaler 1645/4 med porträttet i profil till vänster och små bokstäver. Otydlig sista årtalsciffran. Mindre dubbelprägling. Vänstra lejonets svans kopplad med svansspetsen. Sista årtalsciffran 4, som ligger under 5:an, samt kolon skönjbara.

Detaljfig. 6. Riga-riksdaler 1645(5 på 4) med porträtt i profil till vänster och små bokstäver. Tydlig sista årtalsciffran. Mindre dubbelprägling. Sista årtalsciffran 4 och kolon är inte längre skönjbara på detta exemplar. Provmynt i bly.

Detaljfig. 7. Riga-riksdaler 1645 (5 på 4) med porträtt i profil till vänster och små bokstäver. Tydlig sista årtalsciffran. Klar dubbelprägling (trippelprägling).

Detaljfig. 8. Riga-riksdaler 1645 (5 på 4) med porträtt i profil till vänster och små bokstäver. Tydlig sista årtalsciffran utformad av ”l” och ”c”. Ej dubbelprägling. JH nr 193.

att se hur den ånyo korrigerade (efter första ompunsningen av årtalets 5:a och korrigerad av svansen) reversstampan med den nu tydliga, omgraverade 5:an i verkligheten såg ut. Man kan också kalla myntet ett stampprov som gjordes före den nya hårdningen. Den nya 5:an verkar nu vara graverad djupare än de övriga årtalsciffrorna, vilket i sig är naturligt. Man har helt och hållet önskat bli av med den gamla 4:an samt kolon, och detta har krävt ett arbete tyngre än blott en svag ompunsning. Avlägsnandet har lyckats bra, vilket väl framgår av de bifogade förstoringarna (Detaljfig. 4-8). Även vid en tio ggr förstoring förblir kolons nedre punkt osynlig. Provmyntets kant är rundhamrad, som är ytterligare ett tecken på objektets äkthet. Alla silvermynt har en kant som är hamrad på samma sätt.

Riksdaler 1645 (5 på 4)

(Fig. 7 och 8) Silveravslag av stampar med den nya omgraverade 5:an är likadana som provmyntet ovan. Från det trevliga haganderska exemplaret kan man klart märka ytterligare en detalj. Den nya sista årtalsciffran 5 består av två punsar, en horisontal siffra ”1” och en upp och nedvänd bokstav ”lilla c” (Detaljfig. 8). Troligtvis hade man ingen puns ”5” i rätt storlek – riksdalerstorleken – till förfogande.

Till slut

De svårigheter man har haft med att bestämma Kristinas Riga-riksdalar med små bokstäver i omskriften från åren 1644-1645 är ganska ovanliga inom svensk numismatik: stampen omgraverades flera gånger och mynt slagna med den förekommer med olika årtal. Gåtan torde nu vara löst med hjälp av nyckelmyntet i Smiths samling.

Förkortningar

AR	Silver.
Av.	Avers/åtsida.
Ex	Exemplar.
JH	Julius Hagander.
KMK	Kungl. Myntkabinetet, Stockholm.
Mmm	Myntmästarmärke.
Pb	Bly.
R	Rar.
Rev.	Myntets revers/frånsida.
SB	Ahlström, Almer, Jonsson: Sveriges Besittningsmynt. Stockholm 1967 och 1980.
SNF	Svenska Numismatiska Föreningen.
SNT	Svensk Numismatisk Tidskrift.
SS	Sven Svenssons samling.
u.å.	Utan årtal.

Källor

- Ahlström, B.: *Sveriges besittningsmynt 1561-1878*. Stockholm 1967. Refererat som SB 1967.
- Ahlström, Almer, Jonsson: *Sveriges besittningsmynt*. Stockholm 1980. Refererat som SB 1980.
- Ahlström Auktion 62, 11-12 november, 2000.
- Lagerqvist, L. O. (text), Hirsch, H. och Nordlind, U. (katalog): *Sveriges och dess forna besittningars guldmynt och riksdaler från Gustav I till Carl XVI Gustaf. Samling Julius Hagander*. Basel 1996. Refererat som JH.
- Svensk Numismatisk Tidskrift*. November 7, 2002. Refererat som SNT.

SELINS MYNTHANDEL AB
Mynt sedlar medaljer
ordnar nålmärken

Öppettider
Vardagar 10.00 – 18.00
Lördagar 10.00 – 14.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-411 50 81
Fax. 08-411 52 23

Möten & Identiteter – i silver, bambu och näver

Temautställning på Kungl. Myntkabinettet juni 2006 till februari 2007

Av *Frédéric Elfver*

Under perioden den 15 juni 2006 till slutet av februari 2007 stod utställningen *Möten & Identiteter – i silver, bambu och näver*¹ på Kungl. Myntkabinettet med anledning av Mångkulturåret 2006, vilket hade utlysts av förra regeringen.

Syftet med Mångkulturåret var att på ett bestående sätt öka alla invånares möjligheter att delta i kulturlivet och att skapa ett samspel mellan olika kulturtraditioner. Ett annat syfte var att skapa incitament för att offentligt finansierade kulturverksamheter på ett tydligt sätt speglar och införlivar den etniska och kulturella mångfald som finns i dagens Sverige.

KMK har en lång och väldokumenterad tradition av utställningar och publikationer med internationellt tema och olika kulturtraditioner. Museet presenterade som en del i satsningen kring Mångkulturåret 2006 en utställning om hur kulturella möten och olika identiteter manifesteras i mynt, polletter och sedlar. De föremål som ingick i utställningen utgör ett litet axplock ur museets mångfacetterade samlingar.² (Fig. 1-3)

Koloniernas betalningsmedel

I en monter visades främst sedlar från före detta kolonier såsom franska Martinique, Belgiska Kongo samt Uganda. Sedan år 1814 löd Martinique i Västindien under Frankrike och blev 1946 ett franskt utomeuropeiskt departement. Belgiska Kongo i Afrika var en belgisk koloni under åren 1908-1960. Uganda, det sedan 1894 brittiska protektoratet i östra Afrika, blev självständigt 1962. Kolonialmakternas handel i Afrika medförde att flera olika sorters valutor kom att cirkulera där. För att lösa detta problem införde exempelvis Frankrike den gemensamma valutan franc i alla sina kolonier.

Vilka motiv på betalningsmedlen tilldelades de koloniserade länderna? Hur skiljer sig motiven från t.ex. europeiska betalningsmedel? Har motiven ändrats efter det att kolonierna blivit självständiga?

De koloniserade ländernas sedlar har inte sällan motiv i form av djur och natur, hyddor och lättklädda människor – ett slags passiv, tilldelad

Fig. 1-3. Bilder från utställningen *Möten & Identiteter – i silver, bambu och näver*.
Foto: Gabriel Hildebrand.

symbolik. Detta kombineras ofta med en avbildning av kolonisationsstatshövding eller annan stark nationell symbolik. Efter de koloniserade ländernas självständighet har traditionen med motivvalen i viss utsträckning fortsatt. Kolonialismen må vara en delvis avslutad historia, men det koloniala arvet lever kvar i vissa aspekter.

De utställda sedlarna (och myntet) kom ifrån: Franska Martinique, Caisse Centrale de la France d'Outre-Mer, 100 francs 1947-49; d:o, 50 francs 1947-49; d:o, 20 francs 1947-49; Belgien, Nationale bank van Belgie, 1000 francs 1944-48; Belgiska Kongo, Banque du Congo Belge, 20 francs 1940; d:o, 5 francs 1947; Belgiska Kongo, Banque du Congo Belge, 50 francs 1944, silver; Belgiska Kongo, Banque centrale du Congo Belge et du Ruanda-Urundi, 100 francs, 1955-60; Republique Populaire du Congo, Banque des États de l'Afrique Centrale, 1000 francs 1990; Uganda, Bank of Uganda, 100 shillings 1973; d:o, 20 shillings 1966; d:o, 10 shillings 1966 samt d:o, 500 shillings 1991. (Fig. 4-5)

Karavanfärd genom Gobiöknen

Möten med andra kulturers betalningsmedel är inte alltid så lätta att hantera. I en svensk tidningsnotis från 1902 kan man läsa om en karavanfärd genom Gobiöknen i södra Mongoliet:

Endast några dagsresor voro vi nu från Kalgan. Landskapet är rikt bevuxet med gräs, och stora häst- och boskaphjordar ses dagligen. Befolkningen är känd för sin tjufaktighet. [...] Jag beslöt därför att anställa hos mig en mongolisk stalldräng. Vi öfverenskommo om en månatlig aflöning af 6 teals eller 14 kr. Tre teals skulle han få i förskott, och nu fick jag för första gången sjelf erfara svårigheten af att betala med gediget silfver.

Jag tog fram en silfvertacka; mejsel och hammare, tillika med en väg, hörde till utrustningen. Efter ett drygt arbete hade vi slutligen mejslat ut en silfverbit, som ansågs väga 3 taels. Vid vägningen befunns den motsvara endast 2,43 taels, men som drängen förklarade sig nöjd dermed, undgingo vi den gången besväret att å nyo afmejsla ytterligare 0,57 taels.

Det egendomliga i detta system är, att en taels ej är samma vigt silfver. Så finnes nämligen för exempel: Urgataels, Kalgantaels o.s.v., alla av olika vigt. Detta hindrar ej en köpman i Kalgan att vilja hafva betaldt i

Fig. 4a-b. Belgiska Kongo, Banque du Congo Belge, 20 francs 1940. Förminskad. Repro: Frédéric Elfver.

Fig. 5. Franska Martinique, Caisse Centrale de la France d'Outre-Mer, 20 francs 1947-49. Förminskad. Repro: Frédéric Elfver.

Pekingtaels eller en Pekingbo i Kalgantaels [...].

I fyra montrar lyftes olika exempel på möten och monetära kulturer/identiteter fram. Nedan återges montertexterna i sin helhet med vissa tillägg och kommentarer.

Kejsarens gåvor i silver

Etiopien är en stat i nordöstra Afrika och huvudstaden heter Addis Abeba. Etiopiens kejsare åren 1930-1974 var Haile Sellassie. Innan han blev kejsare hette han Ras Teferi. Sellassie genomförde flera reformer i syfte att modernisera Etiopien, bl.a. lät han utarbeta landets första grundlag.

År 1954 besökte kejsaren av Etiopien Sverige. Vid statsbesöket överlämnades ett antal äldre svenska mynt i gåva till kejsaren, bl.a. en daler från Gustav I (Vasa), 1523-1560 (än i dag ligger uttagslappen "Till kungen f. påseende!" kvar som ett vittne från händelsen). En tid senare mottog Sveriges kung, Gustav VI Adolf, i sin tur en gåva bestående av äldre och nyare mynt från Etiopien. Kungen lät sedan deponera mynten i KMK.

Några exempel på de etiopiska mynt som visades i montern: Menelik II, 1 talari 1894-98, silver; d:o, 1 talari 1901-04, silver; d:o, ½ talari

1915, silver; Haile Sellassie, 50 matonas 1933, nickel; d:o, 25 matonas 1933, nickel; d:o, 10 matonas 1933, nickel; d:o, 50 cents 1944, silver; d:o, 25 cents 1952, brons; d:o, 1 cent 1944, brons.

I samband med utställningen kunde besökarna lyssna på ett nyinspelat ljudspår med Lars O. Lagerqvist. På ljudspåret berättade han om statsbesöket och den svenska myntgåvan – vilken han var med om att administrera – som sedan renderade en etiopisk motgåva från kejsaren. Nedan följer Lars berättelse:

År 1954 så väntades statsbesök av kejsaren av Etiopien, Haile Sellassie – även kallad lejonet av Juda, härstammande direkt från drottningen av Saba och kung Salomo den vise. Riktigt statsbesök! Kung var då Gustav VI Adolf.

Jag var amanuens vid Kungl. Myntkabinettet. Min chef kom in och sa: kungen vill ha – och naturligtvis betala för det – en myntgåva och den skall vi ställa ihop. Det gjorde vi och vi hade faktiskt dubletter till de flesta. De [mynten] skulle alltså vara från och med Gustav Vasa, 1500-talet, t.o.m. Gustav V. Det var bara Ulrika Eleonora d.y. vi saknade och det myntet köpte vi i Hirsch mynthandel i centrala Stockholm. Det [myntet] skickades – för det var så

Fig. 6. Montern med föremål från Etiopien och de kejsrerliga gåvorna från Haile Sellassie.

Foto: Gabriel Hildebrand.

bråttom, så det skulle gå med posten. Det stals emellertid på vägen mellan Regeringsgatan och Storgatan i Posten. Det har aldrig återupptäckts, men vi fick beställa ett nytt, och det kom fram. Sedan gjordes ett vackert etui och det överlämnade kungen.

Haile Sellassie anlände med tåg, så han hämtades i öppen galavagn av kungen. Jag kan fortfarande minnas fotona hur förskrämd han [Haile Sellassie] ser ut när snön började falla på honom där han satt i den öppna vagnen. Och i uppvakningen i ljusblå uniform red min svåger. Och så var det en stor middag på slottet. Där fick kejsaren en extra kudd att sitta på för han var ju så liten.

Efter ytterligare – ja, det kan väl ha gått 10 månader – så anlände ett kolossalt fint etui med kejsrerliga vapnet på och det var en motsvarande myntgåva till konung Gustav VI Adolf innehållande mynt även från Etiopiens föregångare, det Axumitiska riket på 400-talet e.Kr. och t.o.m. kejsar Menelik. Det kunde vi faktiskt få ta emot av den gamle kungen som samlade gamla grekiska mynt, men inte etiopiska. Vi fick det som gåva för då hade vi dels fått betalt för de här mynten vi hade ordnat, dels fick vi de här [mynten] i utbyte. Och så var det slut på den sagan faktiskt.

I montern med etiopiska mynt visades även ett modernare guldmynt präglat under Haile Sellassie, 100 dollars 1966. (Fig. 6-7)

Bambusedlar från Kina

I Kina började man under 1800-talet att använda bambustavar som ersättning till de tunga mynt som då fanns i landet. Användningen av dessa s.k. bambusedlar som ett slags betal-

Fig. 7a-b. Etiopien, Menelik II, 1 talari 1894-98. Foto: Gabriel Hildebrand.

ningsmedel härstammar från pollettsystemet. Redan kring år 1275 användes polletter av metall i provinserna Shandongs huvudstad, Tsi-an fu, i östra Kina.

Bambu är ett samlingsnamn för ett flertal storvuxna gräsarter. För människan är den en värdefull växttyp eftersom dess användningsområden är många. Idén om att använda bambu för att göra alternativa sedlar fick man från de spelmarker av bambu som fanns i landet. Bambusedlarna är avlånga bambustavar med kinesiska tecken inpressade. De är försedda med valörbeteckning samt utgivarens namn och adress.

Bruket av bambusedlar spred sig successivt i Kina. De gavs ut av mindre banker, växlingskontor och lokala företag under de perioder då bristen på växelmynnt och sedlar var ett problem i landet. I montern visades bl.a. en bambusedel på 1000 cash, vilken gavs ut 1928 av Guang Shanbanken i staden Suzhou (Jiangsuprovinserna).

Bambusedlarna har länge varit relativt okända för många. Flera av de bambusedlar som i dag finns tillgängliga har hittats inuti en vägg i en riven byggnad i Kina och dateras till 1895-1928. De bambusedlar som ställdes ut var 1000 cash 1928, 200 cash 1895 samt 200 cash 1928. (Fig. 8-9)

Svenska näverpolletter

Från 1600-talet till in på 1900-talet använde en del fabriker och andra inrättningar polletter som betalningsmedel till sina arbetare och för att spara in på bokföring och kvittoskrivning.

Bland de polletter som användes på Wattholma bruk i Uppland återfinns sådana som är gjorda av näver – björkens bark. De första näverpolletterna från bruket stämplades på 1670-talet, en tid då verksamheten vid bruket blomstrade, detta tack vare att vallonsmidet hade införts

där under 1600-talet. Behovet av ett alternativt betalningssystem uppstod och stämplarna till näverpolletterna tillverkades.

De ensidiga polletterna med inskriften *Wattholma bruks kolmärke* var värda en eller en halv läst kol. Läst var en gammal svensk rymd- och viktenhet som kunde variera beroende på tidpunkt, ort och varuslag. Gällande träkol motsvarade en läst cirka två kubikmeter. På polletten som var värd en läst kol finns ett motiv föreställande en holme mellan två strömmar, vilket ska anspela på brukets namn Wattholma.³ (Fig. 10-11)

Kaffeplantagepolletter från Costa Rica⁴

Pollettsystemet har sitt ursprung i England där det växte fram i mitten av 1600-talet. I Costa Rica blev polletter – *los boletos* – ett alternativt betalningssystem på 1800-talet i samband med att de stora kaffeplantagerna växte fram. Varje kaffeplöckare fick polletter motsvarande den mängd kaffe de plöckat och i slutet av veckan byttes polletterna mot pengar. Arbetarna kunde dock under veckorna köpa och sälja dagligvaror med polletterna som betalningsmedel, antingen hos plantageägaren eller i affärer som ingått avtal med plantagen.

De tidigaste polletterna som användes i Costa Rica präglades utanför landets gränser och har daterats till 1840-talet. Från och med 1860-talet tillverkades polletterna av privata inrättningar i landet och på 1920-talet började de präglas av Costa Ricas myntverk. Polletterna tillverkades av antingen mässing, brons, koppar, nickel, aluminium, bly, bakelit, plast eller papper. Inskrifterna på polletterna namnger oftast tillverkaren eller plantagen. De mest förekommande motiven är djur, människor eller växter.

Vid 1900-talets andra hälft började

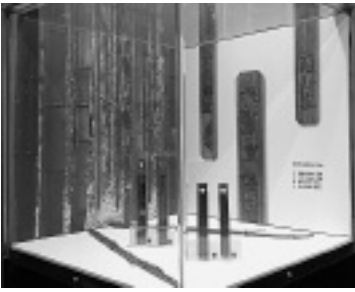

Fig. 8. Montern med kinesiska bambusedlar med officiella valutan från 1000 e.Kr.
Foto: Gabriel Hildebrand.

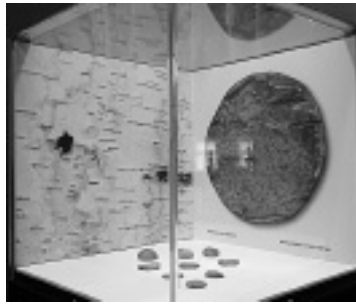

Fig. 10. Montern med nåverpolletter från Wattholma bruk i Uppland.
Foto: Gabriel Hildebrand.

Fig. 12. Montern med kaffeplantagepolletter från Costa Rica.
Foto: Gabriel Hildebrand.

Fig. 9a-b. Kinesisk bambusedel från 1928 på 1000 cash.
Foto: Gabriel Hildebrand.

användandet av polletter att minska då tidigare problem med brist av den officiella valutan hade övervunnits. Idag används polletter bara vid ett fåtal kaffeplantage i Costa Rica för att hålla räkning på hur mycket kaffe en arbetare plockar.⁵ (Fig. 12-13)

Slutord

Till utställningen fanns även en videoprojektion som visade olika betalningsmedel runt om i världen, t.ex. Chile, 100 peso 2003, motiv på åtsidan: *Mapuche* – ursprungsbe-folkningen. Böhmen, Prag (i nuvarande Tjeckien), hertig Oldrich (år 1012-1034), silverpenning. Brittiska Ceylon (kronkoloni från 1802, nuvarande Sri Lanka), 1/24 rupie i koppar, präglad 1803. Kina, mynt av sammanpressat te, 1900-talet, vikt 1,1 kg. Vidare visades som påträffats i Spillings på Gotland 1999: Khazarriket (i nuvarande Ryssland), silververdirhem präglad ca 838 e.Kr. Förebilden är från Basra i Irak ca 777 e.Kr. Myntet är islamiskt till typen men har en judisk inskription: *Mose är Guds sändebud*, vilket är en parallell till de reguljära islamiska myntens inskrift: *Muhammad är Guds sändebud*.

Även små utställningar såsom den nu presenterade involverar ett flertal personer. Utställningskommisarie: Frédéric Elfver, Utställningsidé: Frédéric Elfver, Åsa Magnusson. Utställningsarkitekt: Jan Polásek. Videoprojektion och audioguide: Ivar

Fig. 11. Exempel på nåverpolletter från Wattholma bruk, 1 resp. ½ läst kol.
Foto: Gabriel Hildebrand.

Fig. 13. Exempel på kaffeplantagepolletter från Costa Rica.
Foto: Gabriel Hildebrand.

Edding. Foto: Gabriel Hildebrand, KMK, samt B. Helgesson, Naturfotograferna. Originalarbete och utställningsbyggare: Fischer Reklam-ateljé AB. Textproduktion och montering: Ulrika Nilsson, Marie-Astrid Voisin, Åke Lindblom. Presskontakter m.m.: Louise Wehtje.

I utställningen fanns, som ett estetiskt inslag, en fätölj med nåversits från Källemo AB: aluminiumfätölj, design Mats Theselius, Källemo AB 1990, trästomme klädd med aluminium, karm av skiktlimmad bok, sits av flätat häver, ben av aluminium. KMK tackar för inlånet av denna möbel.

Noter

¹ Möte – komma emot och passera någon/något som har (nästan) motsatt rörelseriktning; vanligen ej planerat. *Identitet* – likhet, den relation som karakteriseras av att den alltid råder mellan, och endast mellan, en individ (eller ett objekt) och individen själv (objektet självt). Identiteter skapas, tilldelas och

upprätthålls. I mötet mellan två länders statschefer – kejsar Haile Sellassie och kung Gustav VI Adolf – blir den monetära kulturen presenterad som nationell identitet i form av de myntgävor som utväxlades. Identiteter kan också utläsas i de material som används till betalningsmedlen, t.ex. bambu och häver.

² Utställningen omnämndes i Svenska Dagbladet, Kulturdelen den 23 juni 2006, s. 6.

³ Referenslitteratur till de utställda nåverpolletterna: Stiernstedt 190:1; Numismatiska Meddelanden IV, 68:3; Stiernstedt 191:3; Numismatiska Meddelanden XII, s. 147.

⁴ Polletterna som var utställda köptes in i Costa Rica i samband med ICOMON-mötet (International Council of Museums – Money & Banking Museums) hösten 2005.

⁵ Sverige hade år 1995 världens näst högsta kaffe konsumtion per invånare. Varje svensk konsumerar i genomsnitt drygt 11 kg kaffe per år. Högre konsumtion (drygt 12 kg) förekommer endast i Finland. Sverige importerar således avsevärda mängder kaffe varje år. □

Förteckning över ett antal medaljgravörer, ”konterfejare”, guldsmeder och myntmästare, förknippade med medaljerna över Gustav II Adolf

Av Ian Wiséhn

Generationsväxlingen mellan Karl IX och Gustav II Adolf blev mycket tydlig inom konsten. Med Gustav II Adolf fick Sverige en kung som på ett tydligt sätt agerade utanför landets gränser. Genom den svenska arméns segrar i Polen och på kontinenten fick kungen ett rykte om att vara skicklig, tapper och ädel. Protestanterna i Tyskland såg honom som en räddare undan katolikernas framfart. Allt detta gjorde att också Stockholm och det svenska hovet började kännas intressant bland utländska konstnärer och skickligare hantverkare. I Sverige fanns en nyrik adel som behövde porträtt, takmålerier, snidade utsmäckningar m.m.

Även inom medaljkonsten rörde det sig en del. Kungen skulle avbildas i guld och silver, gärna med emaljdekor. De som utförde dessa medaljer var skickliga hantverkare och deras namn är ofta kända, men mer sällan deras arbeten. Medaljerna är vanligen anonyma, och någon gång går det att se vissa likheter mellan olika medaljer. Någon medaljgravör har skrivit ut sina initialer, men det är allt.

Ett annat bekymmer är att vi inte alltid vet om medaljen utförts i Sverige eller i utlandet (främst då i Tyskland). En del konstnärer vet vi säkert att de vistats i Stockholm, dock inte om de gjort medaljer under vistelsen i den svenska huvudstaden. Knapast någon av konstnärerna hade sett Gustav II Adolf i verkligheten. Detta innebar att de byggde porträtten på andras förlagor – ofta då grafiska tryck.

Här nedan görs ett försök till förteckning över sådana personer som har gjort eller kan ha utfört medaljer över Gustav II Adolf. Tyvärr vet vi endast något litet om vilka medaljer som de utfört.

Gillis Gillisson Coyet d. y. Guldsmed, myntmästare i Stockholm 1614 (efter Anthony Grooth d.ä.), i Säter 1624. Åter i Stockholm 1627, år 1629 reste han till Ryssland där han avled 1634. Tillsammans med Ruprecht Miller utförde Coyet 1619 ett femtiotal porträtt över Gustav II Adolf.

Sebastian Dattler, 1586-1657. Medaljkonstnär och guldsmed vid hovet, först hos kejsaren i Wien, sedan i Dresden hos kurfursten av Sachsen, efter 1630 i Danzig och Hamburg. Han var en av de första som i den präglande medaljens form kommenterade tidskrönikan som en ”Historia Metallica”. Ett hundratals arbeten är kända, ca femton med svenskt motiv, de flesta troligen tillkomna genom direkt beställning.

Jakob van Doort, död i pesten 1629. Porträttmålare och vaxpousserare från Hamburg. Han var verksam i Stockholm vid slutet av 1620-talet som resande ”konterfejare” med klientel ur de högsta kretsarna. Utförde porträtt i vax, troligtvis två medaljmodeller, samt porträtt i olja och miniatyr.

Daniel von Ecken. Levnadsår okända. Juvelerare och vaxpousserare, verksam under 1620-talets början. Utförde enligt Räntekammarböckerna bl.a. åtta vaxkonterfej och sju vaxbilder; hans arbeten har dock inte med säkerhet kunnat identifieras (möjligen en medalj till Gustav II Adolfs bröllop).

Friedrich Fecher (sign. F F), 1588-1659. Verksam i Strassburg och Basel. Guldsmed och en av 1600-talets mest framstående medaljkonstnärer, skapare av ett stort antal skåde- och minnespenningar, bl.a. till minne av Gustav Adolfs död vid Lützen. Särskilt kan nämnas den medalj med allegoriskt motiv, där den svenske kungen framställs som en Simson, skakande filistéernas tempel, vilket med brutna kolonner faller samman.

Anthony Grooth d. ä., död 1614. Guldsmed och medaljgravör. Han invandrade till Sverige från Nederländerna och var verksam i Stockholm från 1580-talet. Grooth utnämndes till myntmästare 1599 efter sin landsman Gillis Coyet d. ä., med vars dotter Anna han samma år gifte sig med. Grooths namn är också knutet till några av de svenska regalierna.

Anthony Grooth d. y., död 1645. Guldsmed. Han var verksam i Stockholm från 1620-talet, myntmästare 1641. Har möjligen utfört medaljporträtt, osäkert vilka.

Jacob Hoefnagel, född i Antwerpen 1575 och död i Holland 1630. Miniaturmålare och kopparstickare. Han omnämns i Räntekammarböckerna som ”konterfejare”, belönad med stora penningssummor.

Jürgen Hornbostell, levnadsår okända, verksam som myntgravör i Stralsund. Han anställdes 1633 som gravör av praktmynten i Wolgast.

Ruprecht Nicolaus Kitzkatz. Medalj- och myntgravör i Dresden ca 1615-1633. Han har utfört en medalj över slaget vid Lützen 1632 och en annan för att hedra den döde kungen.

Jan Loof, avled 1651. Kopparstickare och medaljgravör i Middelburgh. Han var verksam 1627-1651. Loof hade tillstånd från Generalstaterna i Nederländerna att få utföra medaljer som skildrade märkliga händelser.

Ruprecht Miller, avled 1624. Guldsmed och medaljgravör. Han var verksam ca 1606-1624 i Stockholm med uppdrag för kungahuset, bl.a. beslagen till Gustav II Adolfs kröningssadel och drottning Maria Eleonoras regalier. Bland de kända medaljerna av hans hand kan nämnas det tredubbla porträttet med Karl IX på ena sidan och de båda sönerna Gustav Adolf och Karl Filip på den andra, troligen 1609.

Hans Mundt, levnadsår okända. Guldsmed och medaljgravör. Han tillhörde en guldsmedsfamilj från Hamburg. Mundt var verksam i Stockholm ca 1629-1633. Han levererade 1629 elva ”konterfej” av Gustav II Adolf. Om en av dessa medaljer, troligen utförd efter modell av konstnären Jacob van Doort, skrev riksdrotsen Gabriel Oxenstierna till sin broder rikskanslern, att detta konterfej ”ähr dett likaste som jagh haffver än hertil sedt”.

Karl IX och hans båda söner, hertigarna Gustav Adolf och Carl Filip.
Gjuten, guld. Hd 21. Medaljen är vackert emaljerad och ciselerad.
Konstnär är guldsmeden Ruprecht Miller, 1609. Se även omslagsbilden i färg.

Medalj slagen till Gustav II Adolfs kröning i Uppsala domkyrka den 12 oktober 1617.
Präglad, silver. Hd 3. Samma medalj finns även i guld.
På fränsidan avbildas en nejlika som växer i en kruka och som skjuter upp sin blomstängel genom en strålkrona. Gravören bakom medaljen är tyvärr okänd.

Medalj slagen med anledning av Gustav II Adolfs förmälning med
Maria Eleonora av Brandenburg i Stockholm den 25 november 1620. Gjuten, silver.
Hd 5. Gravörens namn är okänt.

Marsilius Philipsen och **Benedikt Steffen** arbetade båda som myntmästare i det svenska Elbing. Den 22 november 1631 åtog de sig att sammans för Gustav II Adolfs räkning tillverka olika medaljer.

Hans van der Putt, ca 1590-1653. Medaljgravör och vaxpousserare. Han var verksam i Nürnberg omkring 1618 till 1649, senare bl.a. i Kassel. Under Gustav II Adolfs vistelse i Nürnberg 1632 utförde han en magnifik byst av kungen.

Hans Schneider (kallad "Weissmantel"), medaljgravör och myntmästare. Han var verksam i Erfurt 1624-1635. Under åren 1631-1634 präglade han för kungens räkning en- och tvådukaterna. De försågs med Schneiders karakteristiska myntmästarmärke. Han signerade även några prakt- och minnesmynt.

Johan Stenberger, levnadsår okända. Guldsmed. Enligt Rantekammarboken utförde han 1626 elva kon-

terfej av "konungens eget guld", år 1629 ytterligare tre.

Thomas Stoer d. y. Guldsmed och medaljgravör. Han var verksam i Nürnberg åren 1625-1655.

Hans Weiler, verksam i Stockholm 1624-1656. Fram till 1634 fungerade han som "riksguardie", senare som assessor i Bergskollegium. Weiler levererade 1627 och påföljande år olika "konterfej".

En relativt okänd källa till kunskap om de tidiga medaljkonstnärerna är en förteckning som sammanställts av kaptenen och medaljsamlaren C. A. Odelberg. Hans anteckningar överlämnades som gåva till Nordiska museet 1910 och förteckningen trycktes 1919. Odelbergs egen utmärta medaljsamling överlämnades också till Nordiska museet.

Foto: ATA.

Litteratur

Bursell, B.: *Minnet av en kung. Gustav II Adolf och Livrustkammaren*. Stockholm 2005.

Gillingstam, H.: Myntmästaren Antoni Grott och guldsmeden Antonius de Croeck. *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1968, s. 88-93.

Hildebrand, B. E.: *Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer*. Del I. Stockholm 1874.

Lagerqvist, L. O., Sárkány, T. & Wiséhn, I.: Efter Lützen. Gustav II Adolfs minne på mynt och medaljer. Stockholm 1982. *Kungl. Myntkabinetets utställningskataloger* nr 22.

Lagerqvist, L. O.: Coins and Medals in Renaissance Sweden. *The Vasa Dynasty and the Baltic Region. Politics, Religion and Culture 1560-1660. A Symposium at Kalmar Castle, February 4-6 2000*. s. 79-86.

Malmberg, von B.: *Svensk porträttkonst under fem århundraden*. Malmö 1978.

– Karl IX. *Småskrifter utgivna av Svenska Porträttarkivet*, Nationalmuseum, nr 2. 1950.

Odelberg, C. A.: Förteckning öfver guldsmeder m.fl. konsthantverkare i Sverige under 1500- och 1600-talen. *Personhistorisk Tidskrift*, 1918-1919, s. 76-79. Stockholm 1919.

Planer, O.: *Verzeichnis der Gustav Adolf Sammlung*. Leipzig 1916.

Stavenow, Å. & Schück, A. (red.): *Katalog över Gustav II Adolfs utställningen i Nordiska museets hall. 1632-1932*. Stockholm 1932.

Strömbom, S.: *Iconographia Gustavi Adolphi. Gustav II Adolf / samtida porträtt*. Stockholm 1932.

Wideen, H.: Några porträttmedaljer över Gustav II Adolf och deras grafiska förläggare. *Konsthistorisk Tidskrift* 1952. □

Ett möte med en amerikansk storsamlare

En fantastisk upplevelse i numismatikens underbara värld

SOM INGENJÖR, tidigare anställd i ett stort svenskt industriföretag, blev jag tvungen att göra många utlandsresor. Sålunda befann jag mig 1984 i USA och skulle tillbringa en helg i Houston. Eftersom jag fått reda på att det skulle vara en myntmässa på ett hotell där, bokade jag in mig på detta. När jag kom dit möttes jag med det samma i lobbyn av en monter med mynt. Och vilka mynt, jo enbart svenska mynt! Där låg de allesammans, daler- och riksdalermynt, klippingar, tjugomark o.s.v. Trevligt välkomnande tyckte jag och frågade givetvis efter ägaren. Fick besked att det kunde de inte upplysa om. Det var dock inte så svårt att få reda på detta. Det var en samlare vid namn *John Jay Pittman*.

Jag sökte upp Pittman och presenterade mig. Han visade sig omedelbart vara en mycket trevlig herre som inte hade något emot att prata mynt. Vi gick för att inta lunch tillsammans. Han berättade då om sitt samlande som börjat på 1940-talet. En av de stora höjdpunkterna för honom hade varit Farouk-auktionen i Kairo 1954. Han berättade mycket om denna auktion, som ju anses ha varit något av århundradets realisation. För det första hade det varit mycket svårt att få tillstånd att besöka auktionen, men Pittman och några få amerikanska vänner hade fått tillstånd. Valutafrågan var också mycket krånglig, men även detta löste sig.

Pittman var övertygad om att det skulle bli möjligt att göra fina inköp. Som kemisk ingenjör, anställd på Kodak, hade han inte alltför stora resurser. Så för att förbättra dem hade han pantsatt sitt hus, och hans solidariska hustru hade pantsatt sina smycken. Visningen av mynten var ett särskilt kapitel, damer fick inte delta på visning eller i auktionen, och mynten bevakades av beväpnade soldater. Behandlingen av mynten var inte särskilt varsam, de mer eller mindre slängdes fram på bordet. Det hände därför alltför ofta att ett mycket vackert mynt som visades på morgonen, på eftermiddagen inte alls var lika vackert.

Pittman och hans vänner gjorde stora inköp, och han berättade att han där köpte många mynt för en spottstyver som i dag är värda en förmögenhet.

Erik XIV. Daler 1561. Foto: författaren.

När det efter lunchen blev dags att tacka för en mycket trevlig pratstund, frågade han mig om det var något av hans mynt som särskilt imponerat på mig. Ja, dalern 1561, svarade jag. Till min överraskning sa han då, "I shall write a note if I should drop dead", alltså ungefär: "jag skall skriva en lapp om jag skulle kola vippen". Det lät onekligen intressant med denna lapp men jag undrade vad han menade. Pittman var mycket intresserad av att visa delar av sina samlingar på mässor och utställningar. Och alltid fick han första pris för *best in show*. Det gick så långt att han ibland inte ställde ut för att unna sina konkurrenter att någon gång få vinna.

Pittman var född år 1913 och började samla 1943. Han avled 1996 om vilket jag fick besked av en god svensk myntvän i Mexiko. Denne talade också om att Pittmans samlingar skulle säljas genom auktionsfirman David Akers i staden Stuart i Florida. Jag skrev till dem och bad om katalog över samlingarna och nämnde också episoden om lappen. Man kunde ju aldrig veta. Jag fick svar från firman som lovade att sända mig en katalog. Och beträffande dalern 1561 kommer den att vara med på auktionen sa man, så om jag var intresserad kunde jag ju bjuda på den.

Daler 1561.

Foto ur Akers katalog.

Så kom då katalogen, och vilken katalog! Tjock som en tegelsten, 500 sidor. Drygt tretusen objekt från hela världen utom Amerika. Sistnämnda del av Pittmans samling hade redan sålts på två auktioner och inbringat nästan 24 miljoner dollar!

Mynten är mycket utförligt beskrivna i katalogen. Om "min" daler står det t.ex. så här: *Sweden Erik XIV Daler 1561, T2. Extremely fine in terms of circulation wear, but unfortunately the field in front of the king has been 'smoothened'. That area is now brighter than the rest of the coin which has medium multie coloured toning. For the most part the coin is very sharply struck, especially on the portrait of the king, but it is a little weak near the border on the reverse. Very rare type.* Att fältet framför kungen skulle vara "smoothened" hade jag inte observerat 1984.

Många av de svenska mynten har en ram runt beskrivningen, detta i regel för att de var i så fantastiskt skick, ofta proof-aktiga. Detta gäller dalern 1542 och 1576, riksdalern 1654, 1707, 1718, 1719, 1721, 1750, 1795 och 1856 samt 4 caroliner 1718 och en 4 dalers plåt från 1721. En del tidiga svenska småmynt såldes i lotter liksom även några modernare mynt.

En annan sak som bidrar till att göra denna katalog så intressant och värdefull är att de flesta mynten är försedda med fullständiga proveniensuppgifter; när Pittman köpt myntet, var han köpt det och hur mycket han betalat. Sådana uppgifter finns t.ex. för alla de ovannämnda svenska mynten. Många av dessa var köpta på 1940-talet. Dalern 1561 var köpt i september 1951 från firma Stack's i New York från en lista som kallades *Dollars of the world* nummer 1396. Priset var 40 dollar. Detta mynt är ett typiskt exempel på att när ett mynt hamnar hos en samlare blir det ofta liggande där i en generation, i detta fall 48 år.

Katalogen är i övrigt späckad med de yppersta rariteter från hela världen (utom USA). Dess titel är *Selected Numismatic Rarities*. Frågan är om en dylik samling någonsin tidigare sålts. Det är ju otroligt hur en samlare med begränsade resurser kunnat bygga upp en sådan samling. Det sadades att i början av Pittmans äktenskap fick han och hustrun ibland leva veckovis på ”grilled cheese cake and tomato soup”. Pittman samlade inte mynt från antiken eller medeltiden, men i övrigt alla numismatika. Han blev en tid ledare för *The American Numismatic Society* och även för den kanadensiska motsvarigheten, vilken ära icke vederfarits någon annan amerikan.

*

Hur gick det då med mina anbud? Dalern 1561 fick jag tyvärr inte. Jag bjöd ca 11.000 kr, men den gick för dyrt 15 000. Estimeringen var 600-900 dollar, jag bjöd 1.111 men klubbslaget gick vid 1.840 dollar. Däremot förvärvade jag två andra objekt, dels en lot med tre mynt, tre ettören från 1628, 1639 (till min specialsamling) och 1669. Dessa kostade mig 800 kr. Vidare köpte jag en mycket vacker kvartsriksdaler 1726 för ca 4.000 kr.

Men historien är inte slut härmed. År 2002 fick jag en auktionskatalog från firma Ira och Larry Goldberg i Los Angeles. Det gällde försäljning av en samling från Irving Goodman. Där fanns en hel del bra svenska mynt däribland även en daler 1561. Jag sände några anbud och glädjande nog kunde jag köpa ett mynt – en daler 1561.

Sommaren 2002 var mycket het i Sverige. Och en dag när jag varit ute och ätit min sedvanliga lunch och flämtande kommit hem för att lägga mig på soffan en stund, sökte jag något att läsa och råkade då få tag i Pittmans auktionskatalog. När jag bläddrar i denna och kommer fram till Sverige slår bomben ner. Jag tittar

Daler 1561.
Foto ur Goldbergs katalog.

Jubileumsmedalj präglad till staden Vasas 400-årsjubileum. Brons, diam 80 mm.
Konstnär: Jouko Keto, Vasa. H M Konungens samling. Skala 1:2.
Foto: Gabriel Hildebrand.

Ny medalj

Staden Vaasa / Vasa 400 år 1606 - 2006

Denna år 2006 utgivna jubileumsmedalj erhöill H M Konungen vid ett besök i Finland hösten samma år för att delta i firandet. Den är av brons, mäter 80 mm och har utgivits av staden Vasa. Designen är av stadens grafiske planerare Jouko Keto. Den är präglad av Rahapaja Insignia (Finska Myntverkets medaljavdelning) och överlämnad hösten 2006 till H M Konungen vid besök i staden till jubileet.

Åtsida: * VASA STAD GRUNDADES AV KARL IX 1606 * VAASAN KAUPUNGIN PERUSTI KAARLE IX 1606 medsols längs kanten, i mitten inom en fyra gånger av ■■ avbruten ring kungens bröstbild, v sida, iförd pipkrage och mantel, till h om denna konstnärssignaturen J. Keto.

Frånsida: Stadens vapen (en vase) i en renässanssköld med bladprydnader, krönt med öppen krona av adelstyp och nedtill prydd med Frihetskorset i band, lagd över en platta med femton utgående strålar, slutande i en ring avbruten som på åtsidan, varunder ett svängt band i vilket 1606-2006. Från det större bandet utgår uppåt, nedåt och åt sidorna var sin franska lilja, den övre och den nedre avkortade.

Anm.: Porträttet är delvis felaktigt, eftersom kungen saknar den karaktéristiska pannflåtan och pipskägget. Som Tuukka Talvio påpekat har Keto utgått från Erik Lindbergs porträtt från 1911, som han nog delvis missuppfattat (se Ulla Ehrensvärd i *Numismatiska Meddelanden* XXXII:2, katalogdelen) och som dessutom byggde på H. Nützels kopparstick med dåvarande hertigens porträtt och utseende på 1590-talet, inte som han var sitt sista levnadsår, bräcklig och slagrörd.

Påpekas bör, säger Talvio till notisförfattaren, att Vasa visserligen fick stadsrättigheter 1606 men då hette Korsholm efter den medeltida fästningen (också Svartholma eller Tustasaari). Först 1611 fick staden namnet Vasa. ”Att medaljen präglades 1911 kan bero på att man hade fått idén för sent ..., men en annan och troligen viktigare orsak var väl att påminna om namnet Vasa under en tid (1855-1917) då staden hette Nikolaistad. Det var tydligen en politisk medalj, och detta förklarar varför man överhuvudtaget ville slå en medalj över en stad – det hade man ju inte gjort tidigare.”

Vapnet på frånsidan fick sin nuvarande form med kronan i början av 1900-talet och det ritades av Eric Ehrström. Frihetskorset fick man tillfoga efter frihetskriget, då Vasa hade varit de vitas huvudstad. Se vidare T. Talvio i *Numismaattinen Aikakaulehti* / Finsk Numismatisk Tidskrift 2006:3, s. 90 f. LLT

på dalern 1561 och upptäcker att det är det mynt jag just köpt från Goldbergs. Så fantastiskt, det mynt jag särskilt beundrat 1984 kom alltså i min ägo arton år senare, 2002!

Det kostade då inte mer än ca 8.000 kr, och detta berodde på att fotot i katalogen tydligt visade att

myntet varit något ”smoothened”. Det var egendomligt att fotot råkat bli sådant, eftersom myntet ju ser perfekt ut. Men det var ju trots allt min smala lycka. Det visade sig för övrigt att flera mynt på denna auktion kom från Pittmans samling.

Sten Törngren

1 daler 1561

Månadens mynt är en daler präglad 1561 i Stockholm under Erik XIV (1560-1568). Det välbevarade exemplaret väger 29,23 g och kommer ursprungligen från Baltzar von Platens (1804 - 1875) fina myntsamling som donerades till Kungl. Myntkabinettet 1888 efter det att von Platens änka, Sofia Eleonora Charlotta De Geer (1813 - 1888), gått bort. Myntet är av typ II, SM 5 (B. Ahlström, m.fl.: *Sveriges Mynt 1521 - 1977*. Stockholm 1976.)

Det vi skall titta närmare på är kungens valspråk på framsidan, Deus dat qui vult, d.v.s. Gud ger åt vem han vill. Valspråket är hämtat ur Bibeln, Dan. 4:14: *Denna dom är avkunnad av väktarna och detta rådslut uttalat av de heliga, för att de som lever skall inse att den Högste råder över människors riken och att han ger dem åt vem han vill och upphöjer ringaste människor bland människor till härskare*. Valspråket finns på samtliga mynt från Erik XIV:s tid med undantag för 1 öre, ½ öre samt klippingmynten.

År 1671 utkom en spännande bok på latin från trycket, nämligen Johanes Schefferus *Memorabilium Sueticae gentis exemplorum liber singularis* (Hamburg & Amsterdam). Denna läsvärda skrift utkom 2005 på svenska med titeln *En bok om det svenska folkets minnesvärda exempel* (inledning av Kurt Johannesson och översättning av Birger Bergh (Stockholm)). I kapitel 3, som handlar om varsel, finner man följande under den fjärde paragrafen:

Efter faderns död efterträdde sagde Erik honom som kung i enlighet med gällande lag. Han lät då slå mynt med den av honom beordrade inskriften "Gud ger åt vem han vill". Till en början väckte detta föga uppseende. Men sedan han genom en rad illgärningar kännetecknade av ovanlig grymhet hade gjort sig hatad bland rikets alla ständer och väckt sympatier för sin bror Johan, som han höll fångslad, fanns det somliga som tolkade inskriften som ett varsel om kungamakts överförande från Erik till brodern. Faktiskt hände det också senare, då han berövats den kungliga värdigheten och under lång tid hållits i fångsligt förvar, att han själv vitsordade den tolkningen, eftersom han före sin död bredvid riksväpnet lät skriva: "Kungamakten har överförs och tillhör nu min broder, given honom av Herren."

Den 30 september 1568 utropades brodern Johan (III) till kung, och han kröntes i Uppsala den 10 juli 1569. Ett av Johan III:s valspråk var *Deus protector noster*; d.v.s. Gud vår beskyddare. Till skillnad från brodern fick Johan III en lång tid på tronen, 1568-1592. Däremot hade han ingen vidare hjälp av valspråket beträffande ekonomin. Under Johans tid upplevde riket en fasansfull inflation på 800% (!) åren 1590-1592. Men det är en annan historia.

Foto: författaren.

Frédéric Elfver

Henryk Bukowski – ännu en gång

VID HALVSJUTIDEN den 11 mars 1900 avled i sin bostad en av Stockholms mera då kända personligheter, nämligen konsthandlaren Henryk Bukowski. Han hade ända sedan nyåret varit besvärad av sitt trassliga hjärta och haft upprepade anfall av hjärtkramp. Så när han då på eftermiddagen den 11 mars besöktes av sin läkare, Dr Malmsten, föreföll Bukowski ganska kry och talade med sin vanliga livlighet. Knappt hade emellertid doktor Malmsten avlägsnat sig och hunnit ut i tamburen förrän ett ovanligt ljud fick honom att raskt återvända in till den sjuke. Bukowski satt då redan döende i sin stol, träffad av hjärtslag. Det dröjde endast en kort stund innan livet flytt.

Hans fullständiga namn var Henryk Michal Anton Bukowski Bończ, och han var född 6 januari 1839. Medlemmar av den adliga ätten Bukowski deltog i olika polska krig och en medlem var knuten till Karl XII i Bender. Till Sverige kom ätten 1864. Det var då som Bukowski kom hit som flykting efter det misslyckade polska upproret samma år. Han hade på ett äventyrligt sätt, tillsammans med några kamrater, lyckats undkomma ryssarna genom att gå ombord på en skuta som skulle till Sverige. I ett fullständigt utblottat tillstånd anlände Bukowski till sitt nya land.

I Stockholm började en strävsam tid för Bukowski. Han blev först biträde hos storsamlaren av antikviteter och böcker, Christian Hammer. Med denne blev han snart släkt genom att han år 1866 ingick äktenskap med sin arbetsgivares svägerska. Efter några år av ihärdigt arbete var Bukowski redo att börja egen verksamhet – under de första åren av 1870-talet i en lokal vid Jakobstorg vid nuvarande Jakobsgatan på Norrmalm. Senare skaffade han den för alla bekanta lokalen Arsenalsgatan 2 D. Här samlade han nu med kännarens blick de skatter av konstnärligt, konstindustriellt och kulturhistoriskt värde som gick under klubban vid hans auktioner. Sammanlagt höll han själv i 126 auktioner. Hans största auktion var då den stora Bomaniska samlingen (ej numismatik) gick under klubban 1888. En annan viktig auktion var försäljningen av en del av Karl XV:s konstsamlingar år 1873.

Henryk Bukowski var en säker specialist på numismatikens område, och i hans auktioner ingick ofta för-

Myntsamlaren och konsthandlaren
Henryk Bukowski (1839-1900).
Repro ur Svenskt Biografiskt Lexikon
1926 av MGL.

säljningar av märkvärdiga myntsamlingar. Själv hade han sammanbragt en mycket stor samling historiska sedlar som Riksbanken köpte.

Bukowski var mycket vänlig i sitt bemötande av fattiga landsmän, särskilt de som kom från Galizien. För dessa var alltid Bukowski en rådgivare och "bankir". De hade ett orubbligt förtroende till honom. Hjälpens gällde inte enbart de egna landsmännen. Han hade egentligen rykte om sig som hjälpsam mot de flesta som sökte hans hjälp.

Bukowski blev svensk medborgare 1875. Han fick många fina utmärkelser, bl.a. Vasaordens riddarkors. Hans dotter Maria gifte sig 1891 med läkaren Dr Vladislav Harajewicz i Wien.

Ian Wiséhn

Lästips i SNT!

Nordlind, U.: Ny medalj från SNF [Henryk Bukowski]. SNT 1994:4.

Wiséhn, I.: Ett par kortbrev från Henryk Bukowski till apotekaren Gustaf Cavalli. SNT 2005:2.

Munthandel G. Henzen

Postbus 42
NL-3958 ZT Amerongen
Netherlands
Tel.: 0031-343-430564
Fax: 0031-343-430542
henzen.coins@tiscali.nl

Föreningar

Numismatiska klubben Uppsala

Vårprogram

Torsdag 1 mars:
Årsmöte samt korta föredrag.

Lördag 31 mars:
Myntdag i Uppsala på Museum Gustavianum med tema: "Linné".

Torsdag 19 april:
Klubbmöte med mynt- och litteraturauktion.

Torsdag 10 maj:
Klubbmöte med föredrag samt mynthandel.

Se annons om Myntdagen på denna tidnings sista omslagssida!

Vidare information på klubbens hemsida: www.nku.nu

Myntklubben Skilling Banco

Våren 2007

8/3 Årsmöte. Kom ihåg att lämna minst ett förslag till mötesaktiviteter hösten 2007- våren 2007!

12/4 Köp, byt och sälj.

14/4 Bussresa till Frimynt i Helsingborg. Myntklubben Skilling Banco arrangerar. Bokning genom Roger Lind tel. 013-12 22 62. Pris ca 175 kr.

10/5 Myntsäsongen hösten 2006 / våren 2007. Vi träffas och gör en liten summering av den gångna säsongen. Dessutom planering av verksamheten hösten 2007 / våren 2008.

Möteslokal:
ABF (Sparbankshuset),
Snickaregatan 20, Linköping,
konferensrum Prästragen,
plan 3, kl. 18.30 - 22.00.
www.mksb.se

Svenska Föreningen för Historiska Värdepapper

Lördag den 14 april
10.00 - 13.30

AUKTION PÅ KMK:
Historiska aktiebrev

Svenska och skandinaviska mynt
och sedlar.

Stor sortering av utländska
jubileumsmynt, årsset samt småmynt.
Euro-utgåvor, polletter och medaljer.
Prislistor gratis.

NORRTÄLJE MYNTHANDEL

Box 4, 761 21 Norrtälje
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

INTERNETADRESS:
<http://www.nmh-mynt.a.se>

ULF NORDLINDS MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46

Box 5132 102 43 Stockholm
Tel 08/662 62 61 - Fax 08/661 62 13

KÖPER • SÄLJER • VÄRDERAR
MYNT • SEDLAR • MEDALJER
ORDNAR

Lagerlista över svenska person-
medaljer och numismatisk litteratur
www.nordlindsmynt.se

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(uppge samlarområde)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel och fax 046-14 43 69
e-post: siv-gunnar@swipnet.se

Strandbergs Mynt

&

Aktiesamlaren AB

köper och säljer

Mynt, sedlar, ordnar, medaljer, aktiebrev
äldre handlingar m.m.
charta sigillata, fornsaker m.m.

Se vår hemsida

www.aktiesamlaren-bjb.se
Arsenalsgatan 6, Box 7377, 103 91 Stockholm
Tel: 08-611 01 10, Fax: 08-611 32 95

Årsberättelse för år 2006 avgiven av styrelsen för Svenska Numismatiska Föreningen

Årsmöte

Årsmötet ägde rum den 8 april 2006 på Kungl. Myntkabinettet i Stockholm. Ordföranden, Julius Hagander, öppnade årsmötet och hälsade de närvarande varmt välkomna. Minnet av de sedan föregående årsmöte avlidna medlemmarna hedrades med en tyst minut. Julius Hagander valdes till ordförande och Frédéric Elfver valdes till sekreterare att leda årsmö-

tesförhandlingarna. Styrelsens årsberättelse och revisorernas rapport presenterades och styrelsen beviljades ansvarsfrihet för det gångna årets (2005) förvaltning.

Valberedningen representerades av Teodor Hassel, ledamot. Valberedningens förslag med omval av Dan Carlberg (3 år) samt nyval av Leif Jansson (3 år) bifölls av årsmötet. Till suppleanter för 1 år valdes: Sven-Erik Olsson, Storvreta (omval), Dennis Pettersson, Stockholm (omval), Harald Nilsson, Uppsala (omval) samt Magnus Tagesson, Järfälla (nyval).

Till valberedning valdes Björn Tarras-Wahlberg, Stockholm (om-

val, sammankallande); Ulla Silvegren, Lund (omval) samt Teodor Hassel, Göteborg (omval). Till ordinarie revisorer valdes Christer Skaring, Stockholm (omval), Roger Bringhed, Växjö (omval). Till revisors-suppleant valdes Max Mitteregger, Bromma (omval).

Årsavgift

Årsavgiften för 2007 beslutades vara oförändrad, d.v.s. 250 kronor (125 för juniorer och 375 för utrikes boende).

Belöningar

I samband med Myntets dag på Kungl. Myntkabinettet den 25 no-

Resultaträkning	Not	2006-01-01 – 2006-12-31	2005-01-01 – 2005-12-31
Nettoomsättning		527 064	825 944
Övriga rörelseintäkter		175 000	160 000
		702 064	985 944
Rörelsens kostnader			
Handelsvaror		– 41 939	– 83 482
Övriga externa kostnader	1	– 696 012	– 527 533
Personalkostnader		– 125 495	– 110 955
Avskrivningar av materiella anläggningstillgångar	2	– 12 306	– 5 127
		– 875 752	– 727 097
Rörelseresultat		– 173 688	258 847
Resultat från finansiella poster			
Ränteintäkter och liknande resultatposter	3	103 470	136 060
Räntekostnader		– 12 968	– 12 265
Resultat efter finansiella poster		– 83 186	382 642
Årets resultat		– 83 186	382 642
Balansräkning		2005-12-31	2004-12-31
Tillgångar			
Anläggningstillgångar			
<i>Materiella anläggningstillgångar</i>			
Inventarier	4	60 223	42 349
Summa anläggningstillgångar		60 223	42 349
Omsättningstillgångar			
<i>Varulager m.m.</i>			
Lager samlarmedaljer		7 882	7 882
Lager litteratur		77 500	93 573
		85 382	101 455
<i>Kortfristiga fordringar</i>			
Kundfordringar		5 400	6 273
Övriga fordringar		50 008	17 903
Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter		4 384	2 795
		59 792	26 971
<i>Kortfristiga placeringar</i>			
Övriga kortfristiga placeringar	5	2 245 363	2 179 153
Kassa och bank		899 334	744 538
Summa omsättningstillgångar		3 289 871	3 052 117
Summa tillgångar		3 350 094	3 094 466

Eget kapital och skulder

Eget kapital	Not		
Eget kapital vid årets början		2 042 253	1 659 611
Årets resultat		- 83 444	382 642
Summa eget kapital		1 959 067	2 042 253
Fonder			
Donationsfonder och andra fonder samt reserverade medel	6	960 978	948 018
Kortfristiga skulder			
Leverantörsskulder		13 014	0
Aktuella skatteskulder		0	450
Övriga skulder		321 700	0
Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter		95 335	103 745
		430 049	104 195
Summa eget kapital och skulder		3 350 094	3 094 466

Tilläggsupplysningar

Redovisnings- och värderingsprinciper

Årsredovisningen har upprättats enligt årsredovisningslagen och Bokföringsnämndens allmänna råd. Fordringar har upptagits till de belopp varmed de beräknas inflyta. Varulager har värderats till det lägsta av anskaffningsvärdet och nettoförsäljningsvärdet på balansdagen. Erforderligt avdrag för inkurans har gjorts. Periodisering av inkomster och utgifter har skett enligt god redovisningssed. I resultaträkningen har redovisningsprincipen ändrats så att nettoomsättningen och övriga rörelseintäkter innefattar alla föreningens intäkter brutto. Tidigare har prenumerationsintäkter, annonsintäkter och erhållna bidrag minskat kostnaderna. Föregående år har också anpassats till denna princip, som bättre överensstämmer med årsredovisningslagen. Rörelseresultatet påverkas inte.

Noter

1 Övriga externa kostnader

	2006	2005
SNT	378 790	322 990
NNUM	29 779	60 955
Kostnad medlemsnålar	8 929	0
Resekostnader	53 316	33 656
Telefon, internet, hemsida	10 567	12 016
Föreningsmöten, representation m.m.	9 690	11 201
Porto	12 305	11 223
Kontorsmaterial	1 722	11 152
Hyra	4 800	4 800
Övriga lokalkostnader	10 085	10 548
Förbrukningsinventarier	13 862	0
Försäkring	7 916	8 025
Föreningsavgifter	7 005	4 466
Redovisningskostnader	36 506	30 750
Projektet Sveriges Mynthistoria	100 000	0
Övriga kostnader	10 742	5 751
	696 014	527 533

2 Avskrivningar

Anläggningstillgångar skrivs av enligt plan över den förväntade nyttjandeperioden med hänsyn till väsentligt restvärde. Följande avskrivningsprocent tillämpas:

Materiella anläggningstillgångar

Inventarier 20%

vember tilldelades Paul Levin Elias Brenner-medaljen för sina insatser för numismatiken i Sverige. Göran Wahlquist tilldelades Svenska Numismatiska Föreningens förtjänstmedalj i silver för berömvärdt arbete i föreningens tjänst i samband med Samfundet Kungl. Myntkabinettets Väners julfest den 7 december.

Vid föreningens årsmöte den 8 april delade ordföranden ut föreningens medlemsnål i förgyllt silver för 40-årigt hedersamt medlemskap till

följande medlemmar: Rolf L. Sjöberg, Rune Ekre, Karl Eskilsson, Hans-Erik Hansson, Lars-Göran Johansson samt Rolf Åkesson. De mottagare som inte var närvarande fick sina guldnålar samt diplom hemskickade.

Styrelse

Vid det konstituerande sammanträdet den 8 april i Stockholm fördelades uppdragen enligt följande:

Ordförande Julius Hagander
Vice ordförande, programsekreterare Dan Carlberg
Sekreterare, medaljvårdare Frédéric Elfver
Kassaförvaltare Jan-Olof Björk
Ledamot, ansvarig utgivare SNT Ian Wiséhn
Ledamot, programsekreterare bitr. auktionskommissarie Bernt Thelin

3 Övriga ränteintäkter och liknande resultatposter

Utdelningar	99 180	62 612
Räntor	4 290	13 649
Realisationsresultat vid försäljningar	0	59 799
	103 470	136 060

4 Inventarier

Ackumulerade anskaffningsvärden

	2006-12-31	2005-12-31
Ingående anskaffningsvärde	47 761	14 503
Inköp	30 180	33 258
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	77 941	47 761

Ackumulerade avskrivningar

Ingående avskrivningar	-5 412	-285
Årets avskrivningar	-12 306	-5 127
Utgående ackumulerade avskrivningar	-17 718	-5 412

Utgående redovisat värde

60 223	42 349
---------------	---------------

5 Aktier och andelar, omsättningstillgångar

Namn	Antal	Ansk.värde	Bokf.värde	Markn.värde
Gambro B	1 500	41 416	41 416	172 500
Investor B	1 200	43 631	43 631	201 600
Handelsbanken AIO 633F 080908		204 000	204 000	227 400
Handelsbanken AIO 708S 070608 AI		202 000	202 000	202 400
Handelsbanken AIO 708E 070608 AI		202 000	202 000	204 000
Handelsbanken aktiefond Sverige/Värld	20 202	1 552 316	1 552 316	3 972 940
		2 245 363	2 245 363	4 980 840

6 Donationsfonder, andra fonder och reserverade medel

	2006-12-31	2005-12-31
Burmesters medaljfond	177 640	174 156
Burmesters förlagsfond	215 064	210 847
Rasmussons stipendiefond	70 959	69 569
Lagerqvists medaljfond	197 315	193 446
Projektet Sveriges Mynthistoria	300 000	300 000
	960 978	948 018

Ledamot, klubbmästare

Leif Jansson

Suppleant, arkivarie och bibliotekarie

Sven-Erik Olsson

Suppleant, ansvarig för hemsidan

Magnus Tagesson

Suppleant

Dennis Petterson

Suppleant

Harald Nilsson

Styrelsen har under året hållit sex protokollförda sammanträden. Förutom i styrelsen har arbete pågått i kommittéerna för programverksamhet och för föreningens auktionsverksamhet.

Stiftelser

Sven Svenssons stiftelse

för numismatik

Föreningens representanter har varit:

Ordinarie	Suppleanter
Julius Hagander	Jan-Olof Björk
Sven-Erik Olsson	Leif Jansson
Ulf Nordlind	Dan Carlberg

Gunnar Ekströms stiftelse

för numismatisk forskning

Föreningens representanter har varit:

Ordinarie	Suppleant
Ulf Nordlind	Björn Tarras-Wahlberg

Sven Svenssons samlingar

Kontrollant för samlingarna har under året varit Frédéric Elfver.

Svensk Numismatisk Tidskrift

(SNT)

SNT har under året haft Ian Wiséhn som ansvarig utgivare. Redaktionssekreterare har varit Monica Golabiewski Lannby och annonsansvarig, Carin Hirsch Lundborg. SNT har utkommit med åtta nummer. Sedan mitten av 2003 finns SNT även tillgänglig i elektronisk form på föreningens samt på Kungl. Myntkabinettets hemsidor.

Auktionsverksamhet

Auktionsverksamheten har under året skötts av Göran Wahlquist med bistånd av föreningens styrelsemedlemmar, främst Bernt Thelin. Under året har två auktioner (nr 151 & 152) hållits med material ut Sven Svenssons samling (8/4 & 25/11).

Föreningsmöten och aktiviteter

15/2 visning av föreningens bibliotek och dess uppbyggnad liksom föreningens medaljsamling.

11/3 deltog föreningen med bokbord på Myntmässan i Göteborg.

8/4 hölls föreningens årsmöte på Kungl. Myntkabinettet i Stockholm. I samband därmed hölls en auktion (nr 151) med material ur Sven Svenssons samling.

22-23/4 deltog föreningen som utställare med bokbord på FriMynt i Helsingborg.

22/7 deltog föreningen som utställare med bokbord på myntmässan i Olofström.

14-15/10 arrangerades myntdagar i Kristianstad. I samarbete med 40-årsjubilerande Kristianstadsortens Numismatiska Förening arrangerades en numismatisk weekend i Kristianstad med omnejd. På programmet fanns såväl föredrag av Lars O. Lagerqvist och Frédéric Elfver som visningar av kulturhistoriskt intressanta platser och byggnader. Från styrelsen deltog följande personer under båda dagarna: Julius Hagander, Dan Carlberg, Frédéric Elfver, Bernt Thelin, samt Magnus Tagesson.

25/11 var det Myntets dag på Kungl. Myntkabinettet med myntmäsas, föredrag, workshop samt auktion (nr 152) med material ur Sven Svens-

sons samling. Därefter hölls en gemensam middag på Myntkrogen.

12/12 hölls föreningens traditionella julmöte i föreningslokalen på Banérgatan.

Medlemsutveckling

Medlemsutvecklingen framgår av följande sammanställning:

31/12	2005	2006
Beskyddare	1	1
Hedersledamöter	3	2
Korresponderande ledamöter	18	17
Ständiga medlemmar	29	29
Ärligen betalande äldre medlemmar	719	749
Ärligen betalande yngre medlemmar	6	3
Utländska medlemmar	39	45
Anslutna föreningar och klubbar	22	21
	837	867

Under år 2006 har följande medlemmar avlidit: Philip Grierson (hedersledamot), Vsevolod Potin (korresponderande ledamot), Carl-Martin Biörkkvist; Rune Lindström, Lars Harryson, Bengt Andersson, Sven Johansson, Klas-Olof Algård samt Sören Göransson.

Föreningens ekonomi

Föreningens ekonomi framgår av resultat- och balansräkning. Förslag till behandling av ansamlad förlust: Styrelsen föreslår att den ansamlade förlusten årets förlust: -83 186 kr behandlas så att i ny räkning överföres -83 186 kr.

Julius Hagander Dan Carlberg
Ordförande Vice ordförande

Frédéric Elfver Jan-Olof Björk
Sekreterare Kassaförvaltare

Bernt Thelin Ian Wiséhn
Ledamot Ledamot

Leif Jansson
Ledamot Frédéric Elfver

HÅKAN WESTERLUND

MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER

MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Olympiska föremål

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
TEL 08-411 08 07

Program för SNF:s årsmöte i Linköping 5 - 6 maj 2007

Lördag 5 maj

10.00 Samling vid *Radisson SAS Hotel*, Stora Torget 9, Linköping, där vi disponerar konferensrum Hagdahl hela dagen.

10.30 Gemensam promenad till *Huvudbiblioteket* i Linköping.

11.00 Visning av bibliotekets myntsamling och kuriosakabinett. Vår guide blir chefen för forskaravdelningen, Mathias von Wachenfeldt. Därefter lunch på eget initiativ för dem som så önskar.

13.00 Visning av auktionsmaterialet med objekt ur Sven Svenssons samling.

14.30 SNF:s årsmöte med eftermiddagskaffe.

16.00 Auktion med material ur Sven Svenssons samling.

20.00 Gemensam middag på *Restaurang Storan*, Stora Torget 9, Linköping.

Söndag 6 maj

08.30 Samling vid *Radisson SAS Hotel*, Stora Torget 9, för bussresa till Vadstena.

10.00 Guidad visning av *Vadstena Slott*.

11.30 Föredrag av Lars O. Lagerqvist om "Östgötamyntningen genom tiderna". Föredraget hålls på *Restaurang Vasa*, Rådhusorget 2, Vadstena.

12.45 Lunch på Restaurang Vasa, Rådhusorget 2, Vadstena.

14.00 Samling utanför restaurangen för avresa till Linköping.

15.00 Åter Linköping. Avstigning *Radisson SAS Hotel*, Stora Torget 9, Linköping.

Middag

Middagen på lördagskvällen består av gravad vätternröding med äppelsallad och pepparotsskum. Därpå oxfile med sherrysmörsky och rostade grönsaker som serveras med en potatisterrin. Slutligen pannacotta med vit och mörk choklad serverad med hallonsorbet och nougatine samt kaffe. Allt till en kostnad av 395 kr per person. Dryck efter önskemål beställs av serveringspersonalen och betalas separat.

Lunchen på söndagen består av stekt lax med vitvinsås och Julienne, lättöl/vatten, sallad, smör och bröd samt kaffe och kaka. Priset för lunchen är 105 kr.

Anmälan

Anmälan till middagen och lunchen, som är bindande, sker till Dan Carlberg tfn 073 - 310 48 91, e-post: dan-carlberg@spray.se. Därefter betalas avgiften för middagen och/eller lunchen in till SNF:s PlusGiro 15 00 07 - 3. Önskas enbart middag betalas 395 kr, enbart lunch 105 kr eller middag+lunch 500 kr. Detta måste vara gjort senast 20 april 2007.

Rum kan bokas för den 5 - 6 maj 2007 på:

Radisson SAS Hotel, Stora Torget 9, tfn 013 - 12 96 30, dubbelrum (standard) 1050 kr, dubbelrum (business) 1290 kr samt enkelrum 700 kr inklusive frukost). Bokning kan endast göras per telefon, och ni ska uppge SNF årsmöte vid bokningen.

Good Evening Hotel, Hantverkargatan 1 (vid Stora Torget), tfn 013 - 12 90 00 (dubbelrum 725 kr, enkelrum 550 kr inklusive frukost). Uppge SNF årsmöte vid bokningen.

Josef Hackl: Das Leben und die Arbeiten des Fürther Münzmeisters Conrad Stutz. Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte. 55./56. Jahrgang, 2005/2006, München 2006, s. 159-221, ill. – Särtryck av denna uppsats kan beställas från författaren, adress Gerhart-Hauptmann-Ring 11, DE-81737 München, Tyskland.

Konrad Stutz. Oljemålning 1885 av Hans Nowak efter Stutz' graverade självporträtt 1626. Foto ur boken.

DEN SVENSKORIENTERADE numismatikern och Eligius-pristagaren Josef Hackl – knappast obekant för flitiga läsare av SNT – har särskilt intresserat sig för Gustav II Adolf och hans tid. Redan tidigare har han forskat i den svåra period som omfattar trettioåriga krigets blodiga och folkförödande år (1618-1648) och då inte minst behandlat myntmästaren och myntgravören Conrad Stutz (född 1580/82 i Fürth, död där vid för tiden ovanligt hög ålder senhösten 1662).

Hackl gör nu en grundlig utredning av Stutz liv och verksamhet, som under några år ägde rum i Würzburg. Det krigshärjade Fürth lämnade han för att uppehålla sig i Würzburg, där han också slog mynt. Om de som bär Gustav II Adolfs namn och slogs för svenskarna kan man nog alltfjämt anta, att en del tillkom i Fürth, andra åter i Würzburg, alldeles säkert de med årtalen 1633 och 1634, givetvis också talen utar å med Axel Oxenstiernas porträtt. Ulonka (1990) daterar den till 1633, och Hackl har inga invänd-

ningar. Senast 1637 är Stutz tillbaka i Fürth. Han begravdes på S:t Mikaelsskyrkans kyrkogård.

Katalogdelen (kap. XIII) upptar sidorna 200 till 218 och omfattar guldmynt samt taler (inräknat halvtaler). De lägre valörerna återfinns i den löpande texten med undantag av hans sista mynt från 1651-1652, kap. XV s. 219, där ett av dem är illustrerat (4 batzen 1651 för Brandenburg-Bayreuth).

Den som intresserar sig för perioden och framför allt för de svenska besittningsmynten tillrådes livligt att studera Hackls välskrivna och grundliga uppsats.

LLI

The Shape of Space. Exhibition of medals and coins by Ewa Olszewska-Borys on the fortieth anniversary of the beginning of her artistic work / Kształt przestrzeni. Wystawa medali i monet z okazji 40-lecia pracy twórczej Ewy Olszewskiej-Borys. Wrocław Municipal Museum, Medallist Art Division, Wrocław Town Hall, Wrocław 2006. ISBN 83-89551-31-4. 120 s., rikt ill., inbunden.

UNDER SOMMAREN 2006 kunde man avnjuta en utställning av Ewa Olszewska-Borys medaljer i Wrocław museum. Det som en gång kallades för Medaljmuseet i Wrocław – och som var ett initiativ av den store medaljkännaren Adam Wiecek – är numera en avdelning inom stadsmuseet (Municipal Museum på engelska). En mycket lämplig lokal för en av Polens

främsta konstnärer, därtill en internationellt känd och verksam person. Båda (Ewa och museet) har varit verksamma i fyrtio år. Hon var i många år vice ordförande i FIDEM (den internationella federationen för modern medaljkonst, för att hjälpa nytillkomna läsare på traven). Recensenten hade ett mycket givande samarbete med denna mycket charmerande personlighet.

Förutom själva katalogen kan vi läsa förord av Zdzisław Olszanowski från museets sida med många vackra ord om konstnären och FIDEM m.fl. organisationer. Här finns en inledning av konstnären själv, "The shape of space" med intressanta synpunkter på konsten och deklarationer av egna ståndpunkter, t.ex. "Whatever I want to say, I express through simple sculptured form", eller "Whatever is connected with space in any way, inspires my imagination", och hänvisar till några avbildade verk ur hennes produktion.

Robert A. Weinman, USA, har en förklaring till varför Ewa fick den J. Sanford Saltus Award 1993 och refererar, liksom hon själv gjort och även den följande skribenten, till hennes framlidna lärarinnan Zofia Demkowska, en mycket stor gestalt inom medaljkonsten, som även recensenten haft äran att få träffa. Den främsta brittiske medaljkännaren Terence Mullaly, tidigare ordförande i BAMS, har ett fint bidrag (ur *The Medal* 1995 och 2000) med undertiteln "A major medallist of our times", där man gärna instämmer i allt som sägs, inte minst om hennes inlevelse i porträtten och förmåga att med enkla medel skapa härliga fransidor. Utställningens kommissarie, Barbara Kozarska-Orzeszek, tar upp mottot med sin "Deliverance of space". Och så återkommer utgivaren till ämnet med en intervju med konstnären, där det finns mycket att hämta för den intresserade. Om hennes såväl mera jordiska motiv som de andliga talar Adam Grzybowski i "The sacred and the lay".

Sedan följer själva katalogen men i urval; många polska personligheter, förstas, Nicolaus Copernicus, Frédéric Chopin, Józef Poniatowski, Maria Skłodowska-Curie, för att nämna några, men också en och annan europeisk konstnär eller vän, från Michelangelo Buonarroti till Paul Huguenin i Le Locle, Schweiz, en vän till oss båda, bortgången vid hög ålder ganska nyligen och känd medaljtillverkare. Utöver de rent religiösa motiven har också Ewa förstas givet ut flera medaljer över den polskfödde påven Johannes Paulus II, där särskilt en plakett vittnar om stor förmåga att tolka andlig begävnin på ett högt plan.

Till Ewas produktion hör också en serie över polska kungar, vari förstas ingår de

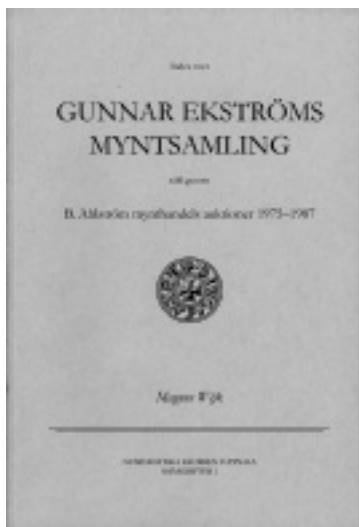
tre av huset Vasa (Sigismund III avbildad, iförd den polska kungakronan). En mera avlägsen anknytning till vårt land har Boleslaw den snedmynte (död 1138), vars dotter Rikissa var gift första gången med den kortvarige svenske kungen Magnus Nilsson (stupad 1134) och tredje gången med Sverker den äldre (mördad 1156). Den medaljen är tyvärr inte avbildad.

I slutet av katalogen finner vi arten av Ewas minnesmynt åren 1980-2006, däribland två över framlidne påven, ett till hundraårsminnet 2001 av kardinal Wyszynskis födelse, ett över miljövården, ett över polska museet i Rapperswil (beläget i Schweiz), två 2005 till minne av den berömda fackföreningen Solidarność och dess 25-årsjubileum. En biografi med förteckning över artiklar och föredrag följer och till sist en kronologisk uppställning över hennes utställningar, priser m.m.

Vi önskar Ewa många verksamma år i fortsättningen!

LLT

Magnus Wijk: Index över Gunnar Ekströms myntsamling såld genom B. Ahlström mynthandels auktioner 1975-1987. Numismatiska Klubben i Uppsala, Småskrifter nr 2. Stockholm 2006. 80 s. ISBN 91-631-9922-X.

NUMISMATISKA KLUBBEN I UPPSALA (NKU) har ånyo utkommit med en skrift, och författaren denna gång är Magnus Wijk – känd bl.a. som medförfattare till NKU:s småskrift nr 1, *Förteckning över några moderna svenska numismatiska tidskrifter och andra seriella publikationer* av Magnus Wijk och Kjell Holmberg, vilken presenterades i förra numret av *SNT*.

I föreliggande småskrift har Wijk tagit sig an uppgiften att skapa ett index öv-

er den namnkunnige Gunnar Ekströms (1883-1969) myntsamling som såldes genom Bjarne Ahlströms auktionsverksamhet mellan åren 1975 och 1987. Nämda index upptar sidorna 20-79 (diverse förklaringar och litteraturhänvisningar finner man på sidorna 18-19) och innan dess bjuds läsaren på en bakgrund om auktionerna och hur Gunnar Ekströms samling byggdes upp från 1920-talet och framåt.

Gunnar Ekströms samling såldes på åtta auktioner 1975-1987 (B. Ahlström auktion nr 8, 11, 12, 14, 18, 22, 26 och 35). Sammanlagt rör det sig om 3.264 objekt som klubbades för totalt 15.796.557 kr, vilket normerat till 2005 års nivå genom omräkning enligt konsumentprisindex blir häpnadsväckande 48.468.205 kr! Influgna medel tillföll Gunnar Ekströms stiftelse för numismatisk forskning (instiftad 1974), vilken sedan år 1979 bl.a. finansierar en professor i ämnet numismatik och penninghistoria vid Institutionen för arkeologi och antikens kultur vid Stockholms universitet. Stiftelsen delar för övrigt även ut forskarstipendier och stöder bokutgivning i ämnet numismatik.

Wijk bjuder läsaren på spännande statistik, vilken även redovisas i tabellform. Det finns också en tabell med ett urval av de förnämsta objekten. T.ex. finner man Sten Sture den yngres stormynt 1512 (katalog 14, nr 16) som klubbades för 330.000 kr år 1977. Vidare får vi veta att medelpriset på objekten var hela 14.849 kr omräknat i 2005 års penningvärde.

Sidorna 12-17 behandlar på ett detaljerat sätt den Ekströmska samlingens uppbyggnad. Detta avsnitt har författaren valt att dela in enligt följande: *De första åren (1921-26)*; *Företagande och krigsår (1927-47)*; *Israel Berghman (1941-50)* samt *Idel ädel vandel (1951-1969)*. Under dessa rubriker skildras samlingens successiva utökning, och i en tabell (nr 5) listas de tio säljare som Ekström köpte flest mynt av – I. Berghman: 1.765 mynt; H. Vogel: 151 mynt; T. G. Appelgren: 151 mynt; Svenska Numismatiska Föreningen: 100 mynt, etc.

Indexets uppställning är kronologisk, och för varje regent anges (där så är möjligt) myntort, årtal, valör, referens, kvalitet, auktionskatalog och nummer samt klubbat pris. I vissa fall anges även raritetsgraden. En annan viktig information som tagits med är om objektet är avbildat i auktionskatalogen. Efter mynten följer ett mindre antal sedlar samt medaljer.

Det är glädjande att någon har tagit sig an att indexera Gunnar Ekströms förnämliga samling, och alla kalenderbitare har något att hämta i den nytutkomna skriften. Det är en stor förtjänst att allt nu är samlat in i en behändig volym som man lätt kan söka i. Skriften rekommenderas varmt.

Ett tips till läsaren: den som besöker Kungl. Myntkabinettet kan i utställningarna på plan 2 finna en monter med ett mycket smakfullt urval mynt, sedlar och medaljer ur Gunnar Ekströms samling.

Frédéric Elfjer

Boktips

Eva Wiséhn: *Börsar och plånböcker av siden. "Sniljeband och silketråd, flitror och kantiljer"*. 2006. KMK. Inb. 62 s. 125 kr.

Per Larson: *Ryska droppar. Den ryska myntningen 13.50-1700*. 2006. KMK. Hft. 110 s. 100 kr.

Marie-Astrid Voisin m.fl.: *Höganäs - inte bara krus*. 2005. KMK. Hft. 76 s. 85 kr.

Kungl. Myntkabinettets butik
Slottsbacken 6, Stockholm
tel.: 08-5195 5304

Ingen tioöring!

Följande lilla notis angående något som man trodde var falska tioöringar infördes i en dagstidning år 1875:

Falska tioöringar hafva under den senaste tiden blifvit utpräglade här i staden, och åtskilliga sådana falska mynttecken äro inlemnade till polisen. Till storleken likna de de äldre tioöresstyckena, äro tillverkade af något slags hvit, i rödt skiftande metall samt bära på den ena sidan inskriften "Keine 10 öre". Det är lätt att skilja dem från de äkta, och sedan allmänhetens uppmärksamhet nu blifvit fäst på förhållandet, är det anledning förmoda, att försöken att utpräglade de falska mynten hädanefter skola misslyckas.

De imiterade svenska tioöringarna tillverkades med all sannolikhet av firman L. Chr. Lauer i Nürnberg (Holst 1977 nr 38). Alla dessa penningar bär årtalet 1865, d.v.s. under Karl XV:s tid, vars bild också ses på åtsidan. Lauer försåg dem med varningen "KEINE" [= ingen] över 10

Leksakspenning troligen tillverkad i Nürnberg av firma L. Chr. Lauer. Den avbildar ett svenskt 10 öre 1865 i silver men är utförd i koppar. När den så småningom kom i, en visserligen begränsad, cirkulation i Sverige på 1870-talet varnades allmänheten och uppmärksammades på det lilla ordet KEINE över valören. KMK utan inv.nr. Foto MGL. Enkel och dubbel skala.

ÖRE. Inskriften var dock mycket liten, och det är naturligt att man inte uppmärksammade den i hastigheten utan tog föremålen för riktiga mynt. De har samma mått som den reguljära lilla tioöringen (i folkmun kallad bl.a. sillfjäll) vid denna tid, ca 12,7 mm, men är av koppar och väger

0,60 g. Det troliga är att de utgjorde leksaks- eller spelpenningar.

Omkring femton år senare var det dags igen. Lauer tillverkade imitationer av svenska mynt men nu flera valörer och alla i samma storlek, så att den högsta valören, 5 kronor, blifvit starkt förminskad. Särskilt guldmyntet, femkronan, utfört i en gul metallegering, mässing, kunde lura folk att tro att det rörde sig om en guldpeng. Det var ju inte en alltför vanlig valör ute i handeln, och de flesta mindre bemedlade människor hade, kan man anta, inte sett originalet. På dessa senare leksakspenningar anges tydligt att de är imitationer. Men alla lade inte märke till denna lilla inskription, och därför varnades allmänheten även denna gång. MGL

Referenser

Holst, G.: *Spelpenningar avsedda för kortspel*. Numismatiska Litteratursällskapet i Göteborg, 1977.

Lindgren, T.: *Farliga leksaker*. SNT 1978:8 s. 213-214.

Wedbergs klippsamling, 1875.

MYNTKOMPANIET

Vi håller **2 kvalitetsauktioner** och 9 månadsauktioner om året gemensamt med Frimärkskompaniet, Lars-Tore Erikssons Frimärksauktioner och AB Philea.

Vi söker **inlämningar** av bättre mynt, sedlar, frimärken, vykort, handskrifter, aktiebrev, autografer m.m.

Vi har mycket goda möjligheter att finna köpare till dina objekt eftersom ca 20 000 kunder ser varje auktion via våra kataloger och hemsidan.

Myntkompaniet
Svartensgatan 6
116 20 Stockholm

Tfn: 08-678 32 17
Fax: 08-643 22 38
E-post: mail@philea.se

www.myntkompaniet.se

AURUM AUKTIONER AB

stockholm

Myntauktioner i centrala Stockholm!

Låg provision - Alla objekt beskrivs utförligt
både i tryckt katalog och Internetkatalog

Vi söker alltid bättre
mynt, sedlar, medaljer, polletter och litteratur!

Tel. 08-660 20 70, vard. 9-13 Mail: info@aurumauktioner.se

www.aurumauktioner.se

MYNT- & FRIMÄRKSTILLBEHÖR

till lågpris

HF FRIMÄRKEN

Trålvägen 6, 434 92 Vallda

Tel. 0300-281 25, Fax 282 25

www.hffrimarken.com • info@hffrimarken.com

HB MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96

Box 19507

S-104 32 Stockholm 19

T-Rådmanngatan (uppgång Handelshögskolan)

☎ + fax 08-673 34 23

*Svenska och utländska mynt, sedlar och ordnar,
militaria och nålmärken, medaljer*

Öppet: vard. 11-17, fred. 11-15, lörd. 11-14

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 19 företag
i nio olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige.

Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och
utöka sina tjänster.

Antikboden

Kyrkogatan 2, 222 22 LUND
Tel. 046-12 99 00

Hamrin & Svahn Mynt AB

Fregattvägen 4, 153 83 TÄBY
Tel. 08-732 66 86, 070-212 64 55

Karlskrona Mynthandel

Hantverkaregatan 11, 371 35 KARLSKRONA
Tel. 0455-813 73

Rune Larssons Mynthandel

Stora Brogatan 14, Box 98, 503 06 BORÅS
Tel. 033-41 03 15

Lunds Mynthandel

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel./fax 046-14 43 69

AB Malmö Mynthandel & Vykortsantikvariat

Sven Gunnar Sandberg
Kalendegatan 9, 211 35 MALMÖ
Tel. 040-611 65 44

J. Melin Mynt

Koltrastvägen 23, 370 24 NÄTTRABY
Tel. 0455-155 99

HB Myntinvest Corona

Östra Storgatan 20, 611 34 NYKÖPING
Tel./fax 0155-28 63 25

Mynt & Medaljer HB

Sveavägen 96
Box 195 07, 104 32 STOCKHOLM
Tel./fax 08-673 34 23

Ulf Nordlinds Mynthandel AB

Karlavägen 46
Box 5132, 102 43 STOCKHOLM
Tel. 08-662 62 61, Fax 08-661 62 13

Norrtälje Mynthandel

Nils Ferlins gränd 1
Box 4, 761 21 NORRTÄLJE
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

Pecunia MM HB

Farinvägen 8, 245 33 STAFFANSTORP
Tel./fax 046-25 21 19

J. Pedersen Mynthandel

Norra Strandgatan 30
Box 1320, 251 13 HELSINGBORG
Tel./fax 042-12 25 28

Selins Mynthandel AB

Regeringsgatan 6
Box 16390, 103 27 STOCKHOLM
Tel. 08-411 50 81, Fax 08-411 52 23

Strandbergs Mynthandel

Arsenalsgatan 6
Box 7377, 103 91 STOCKHOLM
Tel. 08-611 01 10, 611 58 20,
Fax 08-611 32 95

Tamco Numismatics

Box 6235, 102 35 STOCKHOLM
Tel. 070-631 58 09

Ticalen Mynthandel

Stureplatsen 3, 411 39 GÖTEBORG
Tel./fax 031-20 81 11

J. Waldén Mynthandel AB

Box 5381, 102 49 STOCKHOLM
Tel. 08-653 48 46, 070-607 65 34

Håkan Westerlund Mynthandel

Vasagatan 42
Box 490, 101 29 STOCKHOLM
Tel. 08-411 08 07, Fax 08-21 21 96

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 19 507, 104 32 Stockholm, Tel. 08-673 34 23, Fax 08-673 34 23

Besök vår hemsida: www.mynt.nu/smf/

UPPSALA
UNIVERSITET

Myntdag i Uppsala

Lördag 31/3 kl 13-16

- Utställningar
- Expertbedömning av dina mynt och medaljer
- Föreläsningar på temat Linné och natur

13.15 Linné i bild
av professor Allan Ellenius

14.15 Mynt på Linnés tid av
mynthandlare Christian Hamrin

14.45 Natur före Linné
– växter och djur på antika
mynt av 1:e antikvarie
Harald Nilsson

Fri entré

NUMISMATISKA
KLUBBEN
UPPSALA

Museum Gustavianum

Myntkabinettet

Akademigatan 3 • Öppet tis-sön 11-16

LINNÉ 2007